

VERENIGING
OUD
SCHERPENZEEL

24e jaargang nr. 4
december 2012

de
tegen het bos de Streep
WITTENBERG
de Koewei
Lage Gat

Veentje

1

Vereniging Oud-Scherpenzeel

<i>Van de Bestuurstafel</i>	3
<i>Uitnodiging Ledenvergadering</i>	4
<i>Van de Penningmeester</i>	5
<i>Terugblik op Open Huis</i>	6
<i>Jachtopziener Dirk Arpink</i>	8
Hoe een jachtopziener in Scherpenzeel kwam.....	9
<i>Scherpenzeelse boerderijen en hun bewoners</i>	23
Hofstede Wittenberg van 1372-1933.....	23
Hofstede Wittenberg van 1933-2004: familie Bieshaar	29
Het gezin van Jan en Pietertje Bieshaar	31
Melkvee en vleesvee.	33
Veldnamen om en nabij hofstede Wittenberg.....	36
De opstallen van Wittenberg 1747-1986	37
De restauratie van Wittenberg in 1986	37
Hofstede Wittenberg: gemeentelijk monument	40
Hofstede Wittenberg van 2004-2012.....	42
<i>“Uit grootvaders tijd”</i>	48
<i>Berghaaf of Bergwinde</i>	53
<i>Belastingen anno 1627</i>	56
<i>Verkiezing Gelders Boerenerf 2012</i>	57

De kopij voor het maartnummer 2013 dient uiterlijk zaterdag
16 februari 2013 te zijn ingeleverd bij de redactie.

Foto op omslag: De hofstede Wittenberg.

*Een uitgebreid verhaal over deze boerderij kunt u lezen op pag. 23 e.v. onder de
titel “Scherpenzeelse boerderijen en hun bewoners”.*

VAN DE BESTUURSTAFEL

Voor u ligt de vierde en tevens laatste uitgave van het verenigingsblad in 2012.

Op zaterdag 20 oktober jl. hield de vereniging een Open Huis in het Koetshuis. Dit keer stond Huize Scherpenzeel centraal. Er was een expositie ingericht met veel foto's van het huis en de familie Royaards, zoals zij het huis bewoonde. Ook waren er foto's en tekeningen van het bijbehorende park met koetshuis en oranjerie te zien.

Op 23 oktober werd de najaarsbijeenkomst gehouden. Gastspreker was de heer Frans ter Maten, directeur van Landschap Erfgoed Utrecht. Hij hield een lezing met als titel 'Als je weet wat je ziet, krijgt alles waarde'. Het was een boeiend verhaal over de verschillende landschappen in de provincie Utrecht. Voorts vertoonden onze bestuursleden Wim van den Berg en Piet Valkenburg weer foto's van winkels, winkeliers en dorpsgezichten uit vroeger tijden. Er kwamen veel reacties van herkenning uit de zaal. Het bestuur is dan ook voornemens in de toekomst hier mee door te gaan.

Na afloop van deze bijeenkomst konden wij het 800^e lid inschrijven. Een voor de vereniging belangrijke mijlpaal, waaraan we in het volgende blad aandacht zullen besteden.

Dit voorwoord "Van de Bestuurstafel " is mijn laatste bijdrage. Op de ledenvergadering neem ik afscheid als voorzitter. Na zes jaar draag ik de 'hamer' over aan ons bestuurslid Wim van den Berg. Als bestuur zijn we verheugd, dat hij bereid is de functie van voorzitter op zich te nemen.

Op 5 maart 2013 wordt de voorjaarsledenvergadering gehouden. De uitnodiging en agenda vindt u elders in het blad.

Nu het jaar 2012 nagenoeg voorbij is, wil ik mijn medebestuursleden, de redacteur, de webmaster en de vele vrijwilligers uitdrukkelijk bedanken voor hun tijd en inzet voor de vereniging. Mede dank zij hen kunnen we terugzien op een goed verenigingsjaar.

Ik wens u goede feestdagen en een voorspoedig 2013.

Namens het bestuur wens ik u veel leesplezier.

Wim Schimmel, voorzitter.

UITNODIGING LEDENVERGADERING

Op dinsdag **5 maart 2013** wordt de voorjaarsledenvergadering gehouden in partycentrum Boschzicht, Burg. Royaardslaan 4 te Scherpenzeel.

Aanvang 19.30 uur.

Agenda:

- Opening en mededelingen.
- Vaststellen notulen ledenvergadering d.d. 28 februari 2012. *)
- Jaarverslag secretaris. *)
- Jaarverslag penningmeester. *)
- Begroting 2012 *)
- Verslag kascommissie
- Benoeming kascommissie 2013
- Bestuursverkiezing. Aftredend en herkiesbaar zijn Mirjam de Wijs-Koning en Wim van den Berg. Aftredend en niet herkiesbaar is Wim Schimmel. Het bestuur stelt u voor om Henk van de Hoeff, wonende te Scherpenzeel, Vlieterweg 76 als lid van het bestuur te verkiezen. Voordracht voor kandidaat-bestuursleden kunnen schriftelijk, ondertekend door minimaal 5 leden, worden ingediend tot uiterlijk 18 februari 2013 bij de secretaris.
- Overdracht van de voorzittershamer door Wim Schimmel aan Wim van den Berg.
- Rondvraag.

*) deze stukken kunt u vanaf 19 februari 2013 inzien op de website: www.oudscherpenzeel.nl. Bovendien zijn hiervan exemplaren te verkrijgen op de ledenvergadering.

Na de pauze verzorgt de heer Jan Altenburg, directeur Paleis Soestdijk, een powerpointpresentatie over de toekomst van Paleis Soestdijk.

Als historische vereniging hebben we belangstelling voor het in stand houden van monumenten. Jan Altenburg zal in zijn presentatie ingaan op het proces van herbesteding, op de geschiedenis van de bouw van het paleis en op de bewoners. Tot besluit zal hij de actuele stand van zaken schetsen rond de zoektocht naar nieuwe 'passende' bestemming van het landgoed Soestdijk.

Paleis Soestdijk in winterse sfeer.

Het bestuur hoopt dat het weer een geslaagde avond gaat worden.

De zaal is vanaf 19.00 uur open. U bent van harte welkom, de koffie/thee staat voor u klaar.

VAN DE PENNINGMEESTER

Het jaar 2012 loopt weer ten einde en dan is het goed om te zien of we het jaar financieel met een positief resultaat kunnen afsluiten. Zoals het er nu uitziet, gaat dit lukken. Dit is vooral te danken aan de stijging van het aantal leden, waardoor meer contributie binnenkomt, maar ook door een verantwoord financieel beleid. Het bestuur wil iedereen bedanken voor de inzet, waardoor dit resultaat bereikt kon worden.

De begroting 2013 is door het bestuur op 9 oktober jl. goedgekeurd. We mogen voorzichtig vaststellen dat we ook het jaar 2013 met een klein positief resultaat kunnen afsluiten. De contributie hoeft daarom komend jaar niet verhoogd te worden.

Henk Beulenkamp, penningmeester.

TERUGBLIK OP OPEN HUIS

Zaterdag 20 oktober jl. heeft Oud-Scherpenzeel opnieuw een Open Huis gehouden. Dit keer stond de deur al om 10.00 uur open voor belangstellende bezoekers. Dat vroege tijdstip had te maken met het *Landgoed Weekend* dat door de Federatie Particulier Grondbezit voor de eerste maal was georganiseerd, in samenwerking met de ANWB.

Oud-Scherpenzeel was door eigenaren van Landgoed Scherpenzeel benaderd met het verzoek deze zaterdag medewerking te willen verlenen aan dit nieuwe project.

Joh. Lagerweij in gesprek met mevr. Feber-Swellengrebel, een van de eigenaren van het Landgoed, terwijl bestuurslid Wim van den Berg aandachtig toehoort.

Door enkele bestuursleden en vrijwilligers was in Het Koetshuis hiervoor speciaal een kleine tentoonstelling ingericht (*foto*) met afbeeldingen en foto's van markante gebouwen op het Landgoed, zoals Huize Scherpenzeel, het Koetshuis, de voormalige oranjerie, jagershuis Het Koepeltje en schaapskooi Het Vliet

Bezoekers konden een speciaal voor deze dag door Govert Bos, landgoedbeheerder bij Stichting Landgoed Scherpenzeel, uitgezette wandeling langs genoemde gebouwen maken. Helaas was hier maar weinig belangstelling voor.

In het Koetshuis mocht Oud-Scherpenzeel die dag ongeveer 50 bezoekers begroeten, waaronder de beide winnaars van de quiz, gehouden tijdens de sponsordag van de SOS op zaterdag 22 september, mevrouw Bea van der Vegt en de heer Cor van Setten.

Bestuurslid Martin Wassen overhandigde hen namens Oud-Scherpenzeel een cadeaubon; op de foto links aan de heer Van Setten, rechts aan mevr. Van der Vegt.

Ook was er gelegenheid de nieuwe aanwinst van Oud-Scherpenzeel, een berghaaf (*foto*), te bezichtigen.

Elders in dit blad kunt u hier meer over lezen.

Johan Lagerweij legt aan een geïnteresseerde bezoeker uit hoe de berghaaf werkt.

Henk Schuurman.

JACHTOPZIENER DIRK ARPINK

Piet Valkenburg

In 2011 kregen wij als Oud-Scherpenzeel een mail van Bart de Groot uit Huizen. Hij deed stamboomonderzoek naar de familie Arpink en was daarbij op een dood spoor terechtgekomen. Maar hij had de naam Arpink gelezen in één van de publicaties van Oud-Scherpenzeel. Gelukkig konden wij hem snel verder helpen. Van 1935 tot en met 1947 was Dirk Arpink (*foto*) namelijk jachttopzichter in dienst van de familie Royaards geweest. Dirk heette formeel Theodorus en woonde toen met zijn gezin in 't Jachthuis (de Koepel) aan de Luntersebeek.

In 1947 vertrok Dirk Arpink naar Canada. Aangezien Dirk een formele functie bekleedde was er nog redelijk veel informatie over hem te vinden en al snel werd er gezamenlijk een verder onderzoek naar de familie Arpink ingesteld.

Tijdens dit onderzoek kreeg Bart de Groot contact met één van de achterkleinkinderen van Dirk Arpink. Hierbij bleek dat Dirk Arpink op verzoek van zijn familie ooit eens zijn levensverhaal aan het papier heeft toevertrouwd. Hij had maar liefst een 41-tal A-4-tjes volgetypt, waarin hij uitvoerig zijn leven en werken vóór, tijdens en na de oorlog schetst: zijn ervaringen als jachtopziener in Laren, Eemnes en Scherpenzeel en zijn vertrek naar Canada in 1947 en het leven van het gezin Arpink in Canada. Dirk Arpink blijkt een boeiend schrijver te zijn. Hij liet weliswaar veel namen achterwege, maar stond op een positief kritische manier in het leven. Zijn epistel leest als een boeiend boek.

In drie afleveringen zal het verhaal van Dirk Arpink verteld worden in het verenigingsblad van Oud-Scherpenzeel. In deze eerste aflevering kunt u lezen hoe Dirk Arpink eigenlijk in Scherpenzeel terecht kwam. De tweede aflevering gaat over de periode in Scherpenzeel en in de derde aflevering zal te lezen zijn hoe het Dirk en zijn gezin verging in Canada. Het verhaal van Dirk Arpink is geredigeerd en ingekort tot "leesbare proporties".

Theodorus (Dirk) Arpink was een zoon van:

Gerardus Leonardus Arpink, geboren in 1863 te Maassluis als zoon van Gerardus Arpink en Theodora Brama en overleden te Laren (NH) op 26 september 1933. Gerardus Arpink was veldwachter en hij trouwde omstreeks 1894 met Aaltje Arends, geboren in 1864 te Blaricum, overleden te Eemnes op zondag 19 november 1905. Zij was een dochter van Willem Arends en Marritje Krijnen.

Uit dit huwelijk werden 7 kinderen geboren:

Maria Arpink, geboren dinsdag 30 juli 1895 te Eemnes

Theodora Arpink, geboren zondag 11 okt. 1896 te Eemnes

Levenloos geboren kind, geb. zat. 19 maart 1898 te Eemnes

Gerardus Arpink, geb. woensdag 29 maart 1899 te Eemnes

Willem Arpink, geb. zond 9 dec. 1900 te Eemnes (vroeg overleden)

Theodorus Arpink, geboren vrijdag 16 mei 1902 te Eemnes

Grietje Arpink, geboren in september 1904 te Eemnes, (vroeg overleden, 4 weken oud)

Vader Gerardus Arpink trouwt een tweede keer: op dinsdag 28 januari 1913 te Laren met Tijmentje de Groot, geboren te Laren op 25 augustus 1877, overleden te Laren op 18 april 1935. Zij was een dochter van Evert de Groot en Catharina ("Chrisje") Bon.

Tijmentje de Groot had als ongehuwde moeder al een kind, Christina de Groot. Deze Christina nu zal een belangrijke rol gaan spelen in het leven van Dirk Arpink.

Uit het huwelijk tussen Gerardus Arpink en Tijmentje de Groot werden nog drie kinderen geboren:

Timothea Arpink, geboren te Laren (verder onbekend).

Mina Arpink, geboren te Laren in december 1916 (vroeg overleden op 2-jarige leeftijd).

Een levenloos zoontje, geboren te Laren op 28 juni 1920.

Hoe een jachttopziener in Scherpenzeel kwam

Dirk Arpink betitelde zijn levensverhaal als "Levensgeschiedenis van Th.Arpink". In dit eerste deel wordt het leven van Dirk beschreven vanaf zijn geboorte tot aan zijn komst in Scherpenzeel. Dirk Arpink beschrijft dat zelf als volgt:

"Met deze wil ik trachten aan het verzoek van mijn familie en vrienden te voldoen om het een en ander over mijn leven vast te leggen. Ik ben

geboren op 16 mei 1902 in een klein dorp gelegen aan de Zuiderzee, Eemnes, Holland. Ik werd in het geboorteregister ingeschreven onder de naam van Theodorus, maar nadien werd ik Dirk genoemd, omdat een broer van mijn broer (*bedoelt Arpink hier wellicht "een broer van mijn vader", een oom dus? Red.*) er op stond, want zijn naam was ook Dirk (naamziek). Onze familie bestond uit drie dochters en drie zoons, één zoon is vroegtijdig overleden. Zijn naam was Willem, ik heb hem niet gekend".

(Opvallend is dat Dirk Arpink hier niet benoemt dat ook een ander kind, een zusje van Dirk, vroegtijdig zou overlijden. PV)

"Mijn vaders beroep was broodjager. Het buitgemaakte wild werd door hem verkocht. Het jachtseizoen was toentertijd open vanaf augustus tot februari. In de zomer verdiende hij met palingvissen en als losse arbeider. Mijn moeder heb ik helaas niet gekend; ik was drie jaar oud toen zij stierf. Volgens overlevering moet zij een zeer zachte vrouw geweest zijn. Op haar sterfbed moet ze nog zes hazen vastgehouden hebben om te voelen hoe zwaar ze waren.

Vader Gerardus Leonardus Arpink.

Nadien moest mijn zuster Marie, die toen 12 jaar oud was, het huishouden doen, hetgeen voor zo'n jong meisje een zware taak geweest moet zijn. Toen ze mij eens van haar schoot had laten vallen en ik met mijn hoofd op de kachelplaat terecht kwam waardoor ik een grote scheur in mijn hoofd opliep, hetgeen nu nog zichtbaar is, greep het gemeentebestuur van Eemnes in en plaatste ons allen onder de voogdijraad. Mijn vader werd toen het ouderlijk gezag ontnomen. Wij werden toen op transport gesteld naar Winterswijk, een dorp aan de Duitse grens; mijn broer en ik kwamen bij een kinderloos echtpaar, mijn zusters bij andere mensen in hetzelfde dorp.

Prent van de St. Lambertuskerk te Winterswijk, 1734. (Cornelis Pronk 1691-1759)

Onze pleegouders moesten we aanspreken met oom en tante. Het waren zeer nette mensen en de verzorging was uitstekend. Met mij hebben ze wel vele moeilijkheden gehad omdat ik Engelse ziekte had. Met mijn vier jaar kon ik nog slecht slapen.

Op zesjarige leeftijd kwamen de schooljaren, op achtjarige leeftijd werd ik misdienaar en later koorzanger. Toen kreeg ik ook de leiding over de misdienaars en vaak moest ik dienst doen als hulpkoster. Na 7 klassen doorlopen te hebben, ik was toen 14 jaar oud, moest ik een vak leren. Daar mijn pleegvader een eigen zaak had en ik na schooltijd daarin gewerkt had (in de stoelenmakerij en houtdraaierij) vroeg hij mij om in dit vak te komen, zo ja dan zou ik een nieuwe fiets krijgen. Nu, toentertijd was een fiets net zoveel als nu een auto. Met dat vooruitzicht stemde ik dadelijk toe, maar de fiets moet nu nog komen. Mijn broer, die het bakkersvak had gekozen, had dit huis al verlaten en was in een bakkerij geplaatst.

De werktijden waren van 7 uur 's morgens tot 6 uur 's avonds, later toen ik 16 jaar werd, werd het verlengd van 6 uur 's morgens tot 8 uur 's avonds en zaterdags tot 5 uur. Ik verdiende toen de kost en zegge en schrijve 1 gulden per week. 's Avonds na werktijd maakte ik de werkplaats schoon, stopte het afval in zakken en verkocht het in het dorp voor 10 cent per zak.

Van de voogdijraad kreeg mijn pleegvader bericht dat ik meer moest verdienen. Het loon werd toen 80 gulden per drie maanden; de voogdijraad nam drie vierde ervan en ik kreeg de rest. Veel vrije tijd had men toen niet, alleen de Zondagen en de R.K.-feestdagen, vacantedagen kende men toen niet.

Inmiddels had ik de hand kunnen leggen op een fiets, die bij een weduwnaar al tien jaar op zolder had gestaan, en wel voor 2½ gulden, de banden ervan waren vergaan. Ik legde er nieuwe banden op en had toen voor 15 gulden een fiets. Ik was de koning te rijk, maar mijn spaarboekje had een flinke klap gekregen.

Daar de eerste wereldoorlog al 2 jaar duurde en de levensmiddelen schaars begonnen te worden, werd er vooral in Duitsland veel gesmokkeld. Vele Hollandse soldaten, die de grens moesten bewaken, lagen overal ingekwartierd, hetgeen nogal sensatie verwekte. Mijn baas had toen een blinde Duitser aangenomen voor de kost. Hij kon drie

manden per dag vlechten. Deze blinde man moest ik 's zondags aan de grens ophalen en 's zaterdags weer terugbrengen, dus mijn vrije zaterdag en zondagavond waren weg. Het was een uur lopen naar die grens. Ik nam de fiets terug. De eerste zaterdag dat ik hem naar de grens leidde, had die blinde man zijn zakken volgestopt met tabak, maar aan de grens gekomen werden we staande gehouden door de grensambtenaren. Ze vroegen aan de blinde zijn paspoort en of hij ook smokkel bij zich had. "Nein, nein", zei hij, maar de beambten zagen wel dat hij loog, want hij stond te beven als een riet. De tabak werd hem afgenomen en zijn naam kwam in het boekje. De maandag daarop kwamen de beambten in onze werkplaats en gaven hem de tabak terug met de waarschuwing erbij dat het niet weer moest gebeuren. Maar na een maand begon de blinde weer te smokkelen. De beambten vertrouwden hem toen. Hij stopte zijn zakken vol met tabak en sigaren en maakte er goed geld voor. Ook bracht hij vanuit Duitsland muntstukken mee en wisselde die hier in voor Duitse banknoten; omdat hij blind was, kon hij in Duitsland op de bank papiergeld inwisselen voor munten en in Holland kreeg hij dan het dubbele uitbetaald.

Aan de grens was aan de Hollandse zijde een herberg. Ook de Duitsers kwamen daar veel om van een Hollandse borrel te genieten. Op een Zondagavond riepen de Duitse soldaten de blinde in de herberg en gaven hem vele borrels, zodat de blinde dronken werd. Zij zetten hem toen op een tafel, waar hij liedjes moest zingen. Hij had een mooie stem, maar ik wilde naar huis toe omdat het al donker werd, maar hij wilde naar geen rede luisteren. Toen hebben de soldaten hem bij mij achter op de fiets gezet. Bij het huis gekomen wilde hij afstappen, maar hij wist niet hoe hoog hij van de grond was, hij viel toen op zijn beide knieën, gaten in zijn broek. De baas was kwaad, maar het was niet mijn schuld.

In 1918 was de oorlog ten einde, ik was toen 16 jaar oud. Er werden burgerwachten opgericht en ik werd toen als koerier ingelijfd. Daar ik ook niet van plan was mijn leven in een duffe werkplaats te slijten, nam ik politielessen, hetgeen mij in mijn later beroep goed van pas is gekomen. Verder heb ik mij in mijn vrije tijd geoefend in de muziek, ben lid geweest van een muziekcorps en bespeelde de bariton.

Op 18-jarige leeftijd kreeg ik op aanvraag vergunning van de voogdijraad om mijn vader, die inmiddels hertrouwd was en het beroep van jachttopzichter uitoefende, te bezoeken. Uit dit huwelijk zijn drie kinderen

geboren, dat waren drie halfzusters van mij. Mijn vaders tweede vrouw was een weduwe met een dochter die een jaar ouder was dan ik. Ik had vier dagen vakantie en had het daar erg naar mijn zin. Met de dochter van mijn tweede moeder maakte ik vele fietstochten in de omtrek en we voelden ons zeer genegen tot elkander. Haar naam was Chrisje. Het was liefde op het eerste gezicht en het afscheid was moeilijk toen de vier dagen om waren”.

(Vader Gerardus Arpink was hertrouwd met Tijmentje de Groot. Deze Tijmentje werd ook wel “stomme Tijmentje” genoemd, mogelijk vanwege een spraakgebrek?

Tijmentje was een ongehuwde moeder en verdiende de kost onder andere door als model op te treden voor de vele kunstschilders die Laren aandeden. Om deze reden zijn er dan ook nog diverse afbeeldingen terug te vinden van Tijmentje. De vader van dochter Christina, ook wel Chrisje genoemd, is onbekend. PV)

Vader Gerardus Arpink met Tijmentje de Groot.

Dirk Arpink vervolgt zijn verhaal: "Terug in Winterswijk dacht ik er over om uit de voogdijraad te komen. Ik meldde mij daarom aan als vrijwilliger bij het wapen der Koninklijke Marechaussee en ik tekende voor zes jaar. Na

een geneeskundig onderzoek werd ik opgeroepen om mij te vervoegen aan de artilleriekazerne te Arnhem en vervolgens op transport gesteld naar Utrecht om een jaar te dienen bij het Genieregiment. Na mijn examen afgelegd te hebben voor lager onderwijs werd ik opnieuw gekeurd. Ik had griep en werd tweemaal afgekeurd. "Kom over een maand maar eens terug!" Ik ging naar mijn vader in Laren. Om aan de kost te komen nam ik mijn vak weer op om stoelen te repareren. Ik was blij dat ik mijn eigen baas was en nog meer verheugd dat ik weer bij Chrisje was, zodat ik geen zin meer had om in het leger te gaan. Maar toen de maand om was, kreeg ik bericht om bij de commandant te komen. Aldaar aangekomen, met hangende pootjes, kreeg ik een uitbrander dat ik niet op tijd teruggekomen was. Ik zei dat ik er niets meer voor voelde om te

dienen. Die commandant werd toen kwaad en zei "donder maar op", meteen pakte hij mijn examenpapieren en het papier waarop ik getekend had en gooide het in de kachel. Nu, ik eruit en reisde onmiddellijk naar Laren en was vrij man.

Tijmentje de Groot. Het kind in de wieg is zeer waarschijnlijk Chrisje.

De jaren 1919 en '20 waren moeilijk. Er was bijna geen werk te vinden, het stoelenmatten leverde niet veel op. Mijn spaarcenten waren er al bij ingeschoten en inmiddels was onze verkering ernstig geworden. Mijn vader zei toen dat ik het huis uit moest, want verkering onder één dak was niet geoorloofd”.

(Dirk vertelt hier niet het hele verhaal. Uit het Larense Bevolkingsregister blijkt namelijk dat op 16 maart 1920 in Laren is overleden Christiaan Timotheus de Groot, oud 11 maanden, een niet erkend kind van Christine de Groot. Het is echter niet duidelijk of Dirk de vader van dit kind is geweest. PV).

”Toen een kosthuis opgezocht, maar daar moest iedere zaterdag 10 gulden kostgeld betaald worden, hetgeen nogal eens moeilijkheden meebracht, omdat er weinig werk was. Teneinde raad verhuurde ik mij bij een landbouwer in het hooiveld voor 15 gulden per week met de kost. (...). Later weer in mijn kosthuis aangekomen, vernam ik dat er een mussenjager gevraagd werd bij de plaatselijke Boerenbond. Ik solliciteerde daarop en werd aangenomen voor 6 weken, 16 gulden per week, met een halve cent premie voor elke mus, die ik elke zaterdag in moest leveren bij de penningmeester van genoemde bond. De eerste week schoot ik een 1000 mussen. Toen ik ze inleverde waren ze verrot door het hete weer, want het was in de maand juli. Ze waren niet te tellen, maar de penningmeester vertrouwde mij en betaalde.

Toen ik dan zo over de akkers zwierf, gebeurde het eens dat ik een zwerm mussen schoot. Laat er toen een officier op een paard in de vuurlijn

komen. Het paard kreeg de rest van de hagelkorrels op zijn achterste en sloeg op hol, nu, ik verdween snel in de bosjes.

Toen de zes weken om waren, moest ik weer werk vinden, maar het was zeer moeilijk, er waren vele werklozen. Maar aan alles komt een eind, magere jaren en vette, de magere had ik doorstaan. Chrisje, mijn verloofde, had het geluk 1000 gulden te winnen uit een loterij en dat was toentertijd een groot bedrag. Wij stelden onze trouwdag vast, huurden een paar kamers voor 5 gulden per week. Chrisje werkte bij een kunstschilder als model in oud-hollands costuum, maakte 17 gulden per week. Inmiddels had ik werk gekregen bij de gemeente Laren. Het loon was 17 gulden per week en wij konden er toen goed van rondkomen. Daar ik nog minderjarig was, moest ik om in het huwelijk te treden toestemming hebben van mijn vader, wat geen bezwaar was.

Ik was gelukkig, stond nu op mijn eigen benen, die twee kamers waren wel niet zo groot, maar we hadden tijd om naar iets anders om te zien, dat zich al spoedig voordeed. Er kwam een huisje leeg naast waar mijn vader woonde. Dat kregen we toen voor 3 gulden per week. Vader was er ook blij om, want hij had vaak hulp nodig.

In het voorjaar daarop kreeg ik werk op een grote houthandelaar en boomkwekerij. De eigenaren daarvan waren jachtheren van mijn vader. Het waren twee broers, grote landeigenaren, de een had het beheer over de houthandelaar, de ander over de boomkwekerij. Ze hadden veel onenigheid onder elkaar, de een wilde mij altijd in de houthandelaar hebben, omdat ik de kunst van houtdraaien verstond, de andere baas wilde mij in de kwekerij hebben om bomen te planten.

Ook had ik de leiding daar over een stel jongens, die kleine kerstbomen plantten. Mijn loon was daar 22 gulden per week. Later vernam ik dat de andere arbeiders 24 gulden verdienden. Ik hield hem er over aan. "Wel" zei hij, "je vrouw verdient toch ook", dat werd toentertijd erbij gerekend. Het was wel niet eerlijk, maar men durfde verder niets te zeggen.

De werktijden waren toen van half acht tot 5 uur 's avonds en 's zaterdags tot 1 uur 's middags. Dus ik had nu meer vrije tijd. Na werktijd ging ik veel het jachtveld in om toezicht te houden, want mijn vader was aangetast door reumatiek. Ook 's zaterdagsmiddag was ik veel in het jachtveld. Wanneer het jachtseizoen geopend was, toog ik met de jachtheren op jacht, zodat ik mij in de jacht kon bekwaamen, want mijn bedoeling was om jachtwachter te worden.

Na vijf jaren aldaar gewerkt te hebben, kwam er een betrekking voor jachttopzichter open in de gemeente Eemnes. Ik solliciteerde daarop en werd aangenomen op voorwaarde dat ik slaagde in het af te leggen examen als onbezoldigd rijksveldwachter, hetgeen ik met glans haalde, temeer nog omdat ik in mijn jonge jaren politielessen genomen had. Het

PROCES-VERBAAL.

Door den onbezoldigd Rijksveldwachter, jachttopziener Th. Arpink, alhier, werd proces-verbaal opgemaakt tegen den landbouwersknecht R. C. v. D., te Eemnes, wegens het vervoeren van een dubbelloops jachtgeweer, buiten openbare wegen en voetpaden, zonder daartoe gerechtigd te zijn. Het vervoerde geweer werd van hem in beslag genomen.

Bericht uit de Laarder Courant, 6 dec. 1929.

Dit jachtveld was 1600 ha. groot. Het besloeg een gedeelte van Laren, van Eemnes en van Baarn. Het gedeelte van Laren, publieke heidegrond, was het zwaarste om toezicht op te houden, omdat de stropers daar vrij rond konden lopen. Het was zeer moeilijk om hen op een jachtwetovertredding te betrappen, want zo gauw als zij onraad zagen, ontdeden zij zich van het stropersmateriaal. Op die heide liepen vele parasieten rond, die hun beroep er van maakten vrijende paartjes af te loeren en om dan die paartjes geld af te troggelen. Meerdere malen heb ik zo iemand gezien. Eens zag ik hem boven in een boom zitten en met behulp van een verrekijker loerde hij een paartje af. Ik besloep hem van achteren en onder die boom gekomen zijnde riep ik hem toe om eruit te komen. Meteen schoot ik een schot hagel langs hem heen. Nu, hij rolde als een dode kraai uit die boom en ik heb hem nooit meer gezien.

Het grootste gedeelte van het jachtterrein was verboden terrein, zodat men aldaar meer recht van spreken had. Stropers kon men daar te allen tijde bekeuren voor het lopen over verboden grond.

loon was 25 gulden per week.

Ik verhuisde toen naar Eemnes en kwam in het midden van het jachtveld te wonen. Chrisje nam ontslag bij die kunstschilder.

TE KOOP

5 Goudfazanten met 3 Zilver
fazanten en tevens jonge hen-
nen. Jachttopzichter Arpink,
Gooiersgracht, Laren.

---

*Uit een advertentie in de Laarder Courant van
29 juli 1932 blijkt dat Dirk Arpink aan de
Gooiersgracht woonde.*

Baren

Tooyersgracht.

Het jachttopzichtersvak is veelzijdig; men moet zorgen dat er genoeg wild is, maar de landbouwers willen juist minder wild, omdat door veel wild het gewas te veel te lijden heeft. Vooral konijnen kunnen enorm veel schade toebrengen.

De eerste jaren was het hard werken voor mij. Men moet het trekken van het wild weten, alwaar de stropers in een korte tijd hun slag kunnen slaan. In het maanlicht bijv. zetten ze wildstrikken, hetgeen meestal gebeurt voor 12 uur 's nachts, omdat ze dan de eerste trek van het wild kunnen vangen. Zulke plaatsen moet men dan controleren. Als het 's nachts stormt, komen ze met kunstlicht en schieten ze het wild in het licht van hun lantaarn. Als ze dan een paar maal geschoten hebben, wordt de lantaarn gedoofd en gaan ze het een eind verder proberen. Het is mij op een avond gebeurd dat ik ze om 8 uur hoorde schieten. Ik begaf mij in die richting, maar er was niets te zien. Even later hoorde ik weer enige schoten. Daar aangekomen, weer niets te zien en dat herhaalde zich zo een paar keer, totdat ik het licht zag. Ik besloop hen van achteren en zag toen, dat de geweerdrager een haas schoot in het licht van hun lantaarn. Ik greep hem vast, tezelfdertijd vuurde ik mijn lichtpistool af en zag toen drie mannen, die de lantaarns en het wild van zich af gooiden en de vlucht namen. Die nacht kon ik in beslag nemen: 2 lantaarns, 4 hazen en het

geweer met patronen en ik kon de geweerdrager verbaliseren. Hij was de beruchtste stroper in de omtrek.

Daar het nogal een gevaarlijk beroep is, stonden de jachtopzichters elkaar bij. Zo was ik op een nacht met een collega er op uit. Het was stormweer en we zaten een tijdlang in onze dikke jassen gehuld, toen er in de nabijheid werd geschoten in een weiland. Drie mannen klommen over het hek. Ik greep die met de lantaarn, mijn collega zou de geweerdrager grijpen, maar die sprong terug over het damhek. Mijn collega zou hetzelfde doen, maar hij wist niet dat er prikkeldraad over dat hek gespannen was, zodat hij een grote scheur in zijn hand opliep. De geweerdrager ontsprong de dans. Ik had gezien dat de derde man zich verborgen had in een sloot. Ik stak de lamp aan en vond hem nog in die sloot.

Dat het soms zware dagen waren, vooral in de winter wanneer het wild bijgevoerd moest worden, behoef ik niet te vermelden. 's Morgens het vangtuig nalopen, of er schadelijk wild in gevangen zat, zoals verwilderde katten, bunzings, hermelijnen, wezels, enz. enz. Daarmee thuisgekomen, moesten die gevild worden. In de wintertijd waren die huiden veel geld waard.

Wanneer het jachtseizoen open was, moest men met de jachtheren op jacht. Op grote drijfjachten hadden we 20 drijvers, die het wild de bossen uitdreven. Over hen had ik dan ook de leiding.

Men kan zich indenken dat er in de wintertijd niet veel tijd voor jezelf overblijft. Daarbij komt nog de verzorging van de jacht- en de politiehonden en de fretten. Ook waren er dagen dat men voor het gerecht moest komen om getuigenis af te leggen tegen de stropers die men bekeurd had, want meestal ontkenden ze de feiten. Ze waren ook goed op de hoogte wat de jachtwet betreft.

Ook heb ik vaak dienst gedaan met een collega, die aan de vrolijke kant was. Als we 's nachts van dienst thuiskwamen en niets ontmoet hadden, was hij kwaad. "Alweer een nachtrust opgeofferd voor die rotkerels", zei hij dan. Hij haalde zijn revolver voor den dag en schoot die leeg. "Geschoten zal er worden", zei hij dan. Bij zijn huis aangekomen, haalde hij een oude grammofoon voor den dag, zette die buiten neer op een bank en begon plaatjes te draaien. Even later werd er boven een raam opgeschoven en de vrouw des huizes gooide de nachtpot leeg.

Daar wij als onbezoldigd rijksveldwachter onder de bevelen stonden van de rijksveldwacht, werd ons opgedragen om uit te zien naar diefstal en andere misdrijven en overtredingen. Het was dan op een avond dat we op surveillance waren dat we staande werden gehouden door een postbode, die de late bestelling rondbracht bij de afgelegen woningen. Hij vertelde ons dat hij iemand gezien had die een ruit uitsneed van een woning. Daar aangekomen, zagen we dat er inderdaad een ruit uitgesneden was en we hoorden dat er iemand de trap op rende. Wij openden het raam, kropen er door en gingen naar de bovenverdieping. We treffen toen een man aan, die zich verscholen had in een kast. Wij arresteerden hem en leverden hem uit aan het politiebureau in Laren. Het bleek ons toen dat het een beruchte inbreker was, die een paar dagen tevoren uit de gevangenis was ontslagen.

Laren, dorpsgezicht uit de jaren '30.

In de bossen gebeurden vele dingen die het daglicht niet konden verdragen. Het gebeurde eens dat er een verliefd paartje in het bos zat. Het meisje moest nodig wat doen en verwijderde zich van haar jongen. Toen ze deed wat ze moest doen, zag ze door het houtgewas twee benen. Ze schrok geweldig en ging terug naar haar jongen. Hij ging kijken en zag toen een man, die zich door middel van een stropdas aan een boom

verhangen had. Toen zij het aan ons hadden verteld, hebben wij het lijk op een boerenwagen geladen en naar het lijkenhuis gebracht.

Door al die stropersverhalen ben ik er in te kort geschoten om iets van vrouw en kinderen te melden. Wel dan, in de tijd dat ik 5 jaren bij de houtzagers gewerkt had en 5 jaren als jachtopzichter waren er vier meisjes geboren en wel Christien, Ada, Thea en Gerda”.

(Voluit heetten deze kinderen:

- Christina Thimothea Arpink, geboren te Utrecht op 18 mei 1922 (zij werd erkend t.t.v. het huwelijk van Dirk met Chrisje).
- Alida Gerarda Leonarda Arpink, geboren te Laren 21 sept. 1925.
- Thimothea Gerarda Geertruida Arpink, geboren te Eemnes op 22 sept.1928.-
- Gerarda Theodora Jacoba Maria Arpink, geboren te Eemnes op 23 mei 1930.

PV.)

“Daar we ver van het dorp woonden, moesten de oudsten ver lopen om de school te bezoeken. Vooral in de wintertijd was het hard voor hen. Mijn vrouw leefde mee in mijn werk, Als er iemand aan huis kwam die mij nodig moest spreken, dan pakte ze een van de jachtgeweren en vuurde dan twee schoten snel achter elkander.

Ook hadden we vier geiten aangeschaft, maar dat was een fiasco. Na een paar maanden heb ik ze met verlies moeten verkopen. Toen wilde de vrouw een varken hebben. Toen het tijd werd om te slachten, wilde ze er niets van weten, Met veel gepraat is het dan toch zover gekomen dat er geslacht werd.

In januari 1932 kwam mijn jachtheer te overlijden. Datzelfde jaar in de herfst kwam er een betrekking open onder de gemeente Soest, waar ik op solliciteerde en ik werd onmiddellijk aangenomen.

Wij verhuisden toen naar Soest. Ik werd aangenomen voor 22 gulden per week met vrij wonen en vrij uniform. Ook hadden we vrij groenten, want deze jachtheer wilde niet dat ik in de tuin werkte. “Een jachtopzichter moet in het jachtveld zijn en niet in de tuin”, zei hij. Deze jachtheer woonde in een grote villa. In zijn dienst waren 7 bosarbeiders met een tuinbaas, een vaste chauffeur, acht jachtopzichters, die gestationeerd waren in verschillende plaatsen waar hij de jacht had gepacht. Verder betaalde hij aan ons hoge wildpremies, bijv. 10 gulden voor een hert, 1 gulden voor een fazant en haas en 25 ct voor een konijn.

Inmiddels was mijn vader overleden na een lange ziekte. Op de begrafenis waren allen aanwezig.

Dit jachtveld had een oppervlakte van 1000 H.A, waarvan 300 H.A. afgesloten terrein was met een afrastering van 2 meter hoog. In dit jachtveld waren damherten, Japanse herten en reeën, die 's winters bijgevoerd moesten worden, waarvoor voederplaatsen waren aangelegd. Op een grote jachtdag had ik eens 's avonds 36 gulden fooi van de gasten gekregen.

Ook had ik de verzorging van de honden, die elke dag uitgelaten moesten worden. Wanneer ik de honden bij de villa ophaalde, stond altijd de oudste dochter mij op te wachten en liep zij mij achterna, Als ik haar vroeg of ze wat van mij moest hebben, begon ze te lachen en verliefd te doen. Ze kwam ook bij ons aan huis en had dan een foto van een filmster bij zich, die ze dan liet zien. "Dat is precies Arpink", zei ze dan. De naam van die filmster was Willy Fritsch. Op vrijdagavond moesten de jachtopzichters rapport uitbrengen van de gedane werkzaamheden in de afgelopen week. Zij was dan altijd in die wachtkamer, waar we onze beurt moesten afwachten om voor de jachtheer te verschijnen. Ook dan had ze die foto bij zich. Het was voor mij een vervelende geschiedenis. Mijn collega's staken er de gek mee."Arpink, daar komt je meisje aan", zeiden ze dan. Gelukkig voor mij had de jachtheer er iets van vernomen. Die verbood haar toen om achter mij aan te lopen.

Het aardige en het amicale in de omgang op een jachtdag was er niet. Altijd in de houding staan. Vaak gebeurde het dat de jachtheren zich na de jacht begaven naar een hotel en daar bleven tot drie uur 's nachts. Al die tijd moest ik dan met de chauffeur blijven wachten tot ze terugkwamen. In het jaar 1934 kwam in dit jachtterrein de inteeltziekte die ik voorspeld had. Met tientallen stierven de hazen en konijnen aan een leverziekte. Gewapend met een schop begroef ik ze.

In 1935 had er een devaluatie plaats in Oostenrijk. Mijn jachtheer had daar vele aandelen en kreeg een financiële klap, dus dat betekende bezuinigen en ik werd ontslagen, omdat ik de jongste was. Dit was in de maand augustus. Ik kon blijven tot januari, maar de aardigheid was er voor mij af. In dezelfde maand vernam ik dat er een betrekking open kwam in het dorp Scherpenzeel. Ik solliciteerde en hoewel er meerdere sollicitanten waren, werd ik, door de goede getuigschriften die ik had, gekozen. Toen mijn jachtheer dat hoorde, wilde hij mij weer houden, maar ik bedankte.

In september verhuisden we dus naar Scherpenzeel en kwamen voorlopig te wonen in het rentmeesterhuis, omdat het jagershuis nog niet

beschikbaar was. Ik was aangenomen voor 16 gulden per week, met vrij wonen, vrij uniform en hoge premie voor schadelijk gedierte. Dat was dan 1 gulden voor katten en bunzings, 75 ct voor hermelijnen, wezels en sperwers en 10 ct voor kraaien, eksters en Vlaamse gaaien, vrij patronen. Dus hoe harder men werkte, hoe meer men verdiende.

Dit jachtveld lag onder vier gemeenten en wel Scherpenzeel, Barneveld, Woudenberg en Renswoude. Het was 1400 ha groot en was eigendom van de familie Royaards van Scherpenzeel, die in het bij dat landgoed behorende kasteel woonde. Op dat landgoed waren 17 boerderijen, die verpacht waren, maar het genot van de jacht had de eigenaar aan zich gehouden. In hun pachtcontract stond vermeld dat de boeren geen loslopende honden konden houden en geen dienstponeel dat als wildstoppers bekend stond, hetgeen voor een jachttopzichter een groot gemak was. De inwoners van dit dorp waren protestant, hetgeen voor ons nog wel eens moeilijkheden meebracht; onze kinderen werden uitgescholden voor roomse papen.

Dirk Arpink ten tijde van zijn aanstelling in Scherpenzeel.

De kinderen moesten met de fiets of met de bus naar een ander dorp, waar een Katholieke school was, hetgeen een zware taak was.

Ook op het gemeentehuis, waar ik mijn politieaanstelling moest laten overschrijven, had ik geen medewerking. Er was al een maand verlopen en nog waren mijn papieren niet van Den Haag terug. Ik op hoge poten naar dat gemeentehuis, waar ik een onderhoud aanvraag met de burgemeester. Ik vertelde hem de feiten, hij liet de secretaris komen, die toen met een rood gezicht verklaarde dat mijn papieren nog op zijn schrijfbureau lagen. Een week daarna had ik de papieren in mijn bezit en kon ik pas actieve dienst doen”.

(wordt vervolgd)

SCHERPENZEELSE BOERDERIJEN EN HUN BEWONERS

Boerderij Wittenberg

Henk van Woudenberg

Wim van den Berg

In deze rubriek beschrijven we deze keer de geschiedenis van een bekende hofstede en zijn bewoners aan de rand van ons dorp. Wittenberg heeft in de loop der eeuwen meerdere keren een metamorfose ondergaan. De laatste gedaanteverwisseling dateert uit het jaar 2005 toen de boerderij vanaf de grond weer is wederopgebouwd en met het nieuwe aanzicht ook nieuwe bewoners kreeg. We hebben getracht een zo volledig mogelijk beeld te schetsen vanaf de eerste vermelding van de hofstede in de 14^e eeuw tot nu aan toe.

Hofstede Wittenberg van 1372-1933

De boerderij Wittenberg ligt al eeuwenlang ten noordwesten van Scherpenzeel. Van deze boerderij bestaat een heel oude akte uit 1372¹. Een bijzondere akte die een kijkje geeft in de situatie van een groot deel van Scherpenzeel in die tijd. Wat is er aan de hand? Wittenberg is verkocht en deze verkoop moet worden geregistreerd. Dat doet men in die tijd voor 'een hof van den erve toe Wittenborch', het zogenaamde tijnshof met aan het hoofd de tijnsheer, de eigenaar van het gerecht waartoe Wittenberg behoort. De tijnsheer heet Gijsbert Jacobsz van Twiller. Gezien zijn achternaam is hij eigenaar van 't Willaer. Bij zo'n registratie zijn er ook getuigen aanwezig. Deze zogenaamde tijnsgenoten hebben ook bezittingen in het gerecht. Het zijn Elias van Colvenscoten, Ernst van Orlo (Orel), Sweder van Glashorst en Johan van Scherpenzeel. Als we aannemen dat deze mannen zich naar hun bezit hebben genoemd; Kolfschoten, Orel en Glashorst, dan blijkt dat de tijnshof Twiller in ieder geval ongeveer een derde deel van het huidige Scherpenzeel omvatte. Johan van Scherpenzeel speelt een aparte rol. Gijsbert Jacobsz van Twiller heeft op dat moment zijn zegel niet bij de hand. Daarom vraagt hij Johan van Scherpenzeel om namens hem te zegelen. De bezittingen van Johan van Scherpenzeel binnen dit gerecht zijn niet bekend. Geschiedschrijvers vermoedden al dat er vroeger kleinere

gerechten geweest moeten zijn, die op een gegeven moment samengevoegd worden². Zo is Scherpenzeel waarschijnlijk ook ontstaan en één van de gerechten heette Twiller.

De naam Wittenberg staan in de akte als Wyttenborch. Dus borch in plaats van berg. Het woord borch komt terug in het woord burcht. Zou er ooit een wit versterkt huis gestaan hebben?

Tot zover de achtergrond van de akte. Want wie verkochten en wie kochten Wittenberg? Hun namen staan ook in de akte. Gode van Wittenborch en zijn vrouw Lubborch verkopen het aan Rutger Jacobsz en zijn vrouw Margriet. Achternamen hebben de vrouwen in die tijd nog niet. De nieuwe eigenaren moeten jaarlijks op St. Maarten (11 nov.) een bedrag, een tijs, aan de tijsheer betalen. In dit geval 'enen groten daer men bier ende broet mee copen mach'. 'Enen groten' is een geldstuk met de naam 'een grote konings toernooi'. Blijkbaar mag men in plaats van geld ook betalen met bier en brood. In deze akte wordt ook de eerst bekende schout van Scherpenzeel genoemd: richter Meus van den Broke.

In 1416 komt 'Wittenberch' voor in een lijst van de erven die tiend moeten betalen aan de St. Paulusabdij uit Utrecht. In 1467 moet de nalatenschap van Otto, heer van Scherpenzeel verdeeld worden³. Zijn oudste zoon Godert/Gerrit erft de heerlijkheid Scherpenzeel en nu moet de rest gedeeld worden met zijn drie broers Dirck, Goosen en Carcelis van Scherpenzeel. Dirck van Scherpenzeel krijgt Wittenberg toebedeeld met honderd Averlandse Keurvorsten Rijngulden. Dit geld wordt omgezet in een hypotheek die niet binnen zes jaar mag worden afgelost. Godert/Gerrit moet zijn broer elk jaar 5 Rijngulden rente betalen.

Broer Goosen krijgt twee jaar lang de opbrengst van het hout uit de Scherpenzeelse bossen. Broer Carcelis krijgt het geld dat zijn vader tegoed had van de Hertog van Gelre⁴.

In 1476 blijkt Godert/Gerrit van Scherpenzeel eigenaar te zijn in plaats van zijn broer Dirck⁵.

We moeten lange tijd wachten op de volgende gegevens over Wittenberg.

In 1556 is er een graantelling in Scherpenzeel⁶. De boer op Wittenberg heet Goert Jacobsz. Hij heeft 20 vimmen rog, 20 vimmen boekweit en 35 vimmen haver. Goert zit met negen mensen aan tafel. Als hij geen personeel heeft, zijn er dus minstens zeven kinderen.

Tot 1559 is Mor Willemsz de eigenaar. Blijkbaar verhuurt hij de boerderij aan Goert Jacobsz. Na het overlijden van Mor Willemsz gaat de boerderij naar

zijn zoon Cornelis Morren. Peter Cornelisz, de zoon van Cornelis Morren wordt een aantal keren genoemd⁷. Hij woont dan op Wittenberg. Dat duidt er op dat vader Cornelis Morren zelf boer is. Zoon Peter erft de boerderij echter niet.

In 1592 verkoopt Cornelis Morren de boerderij aan zijn buurman Aelbert Thonisz van Glashorst⁸. Cornelis of zijn zoon Peter blijven waarschijnlijk als pachter op Wittenberg.

In 1600 overlijdt Aelbert Thonisz van Glashorst en de boerderij wordt vererfd op zijn zoon Anthonis Aelbertsz Glashorst. Deze is dan nog onmondig, maar twee jaar later wordt hij officieel eigenaar⁹. Dat blijft hij tot 1625. Dan verkoopt hij de boerderij aan Teunis Hermansz en Petertje Aelberts, waarbij het waarschijnlijk is dat Petertje zijn zuster is¹⁰.

Als Teunis en Petertje de boerderij kopen, moet er gelijk nog iets geregeld worden. Teunis is namelijk weduwnaar als hij met Petertje trouwt en hij heeft twee kinderen uit zijn eerste huwelijk: Melchior Teunissen en Willempje Teunissen. Daarom maken Teunis en Petertje een testament¹¹. Melchior en Willempje zullen Wittenberg erven en de kinderen die nu geboren worden zullen hen 150 gulden moeten uitbetalen. De kinderen uit het tweede huwelijk krijgen ieder een gelijk erfdeel, maar de oudste krijgt 100 gulden extra. Hieruit blijkt dat Teunis en Petertje zeker niet onbemiddeld waren.

Eén van de kinderen heet Aelbert Teunissen, ruiter van beroep. In die tijd betekent dat huursoldaat te paard. We zitten in de 80-jarige oorlog. Aan welke kant heeft hij gevochten? Is hij gesneuveld? Oud is hij niet geworden. We weten dit omdat een andere Scherpenzeelse ruiter, Aelbert Jansz Holtappel, hem een geweer heeft geleend dat nog betaald moet worden: 14 gulden¹².

In 1639 wordt Melchior Teunissen volgens het testament van zijn ouders de nieuwe eigenaar¹³. In plaats van dat hij 150 gulden krijgt, moet hij zijn twee halfbroers en zijn halfzuster ieder 100 gulden geven. Zijn moeder leeft dan nog en zij krijgt 175 gulden. Zij is bang dat zij daarna geen inkomsten meer zal hebben en daarom laat zij nog maar eens extra registreren dat ook zij recht heeft op inkomsten uit de boerderij¹⁴.

Melchior gaat er niet wonen. Hij vertrekt naar de boerderij Davelaar onder Woudenberg, alwaar zijn weduwe in 1670 nog woont. Zijn halfbroer Jan Teunissen is van 1642-1664 boer op Wittenberg.

Uit 1647 is een kort overzicht van Wittenberg bewaard gebleven. Er hoort

8 ½ morgen land bij, er zijn twee paarden en drie koeien. Jan Teunissen betaalt 100 gulden pacht aan zijn halfbroer Melchior¹⁵. Die 8 ½ morgen zijn bruikbaar land. Bij de invoering van het kadaster in 1832 is de boerderij 18.61.70 ha groot.

In 1666 wordt Jans broer Peter Teunissen met de boerderij beleend. Hij is wel eigenaar, maar zijn zoon Teunis Petersen Wittenberg wordt de nieuwe bewoner. Niet lang, want ca. 1671 vertrekt hij naar de Scherpenzeelse boerderij De Haer en zijn broer Aelbert Petersen neemt de boerderij over. Aelbert overlijdt ca. 1689 en zijn weduwe Willemijntje Everts hertrouwt met Sander Fransen. Sander trekt bij haar in. Zij blijven nog tot ca. 1700 op Wittenberg wonen.

De boerderij is inmiddels in 1691 verkocht aan Johannes Cornelisz van Vlastuin x Barbara Hendriks, die er na hen op komen. Daarmee komt een einde aan een periode van 75 jaar familiebezit.

Johannes Cornelisz van Vlastuijn kent Wittenberg al zolang hij leeft. Groot Vlastuin, de boerderij waar hij werd geboren, grenst aan Wittenberg. Johannes trouwt in 1704 op 45-jarige leeftijd met Barbara Hendriksen. Het huwelijk duurt nog geen jaar. Johannes is al overleden als hun enige zoon Johannes in 1705 wordt geboren. Ook dit zoontje overlijdt na enkele maanden. Barbara verliest in korte tijd man en kind. Zij is dan 23 jaar en heeft nog een heel leven voor zich. In 1707 trouwt zij met de weduwnaar Wouter Tijmensen en vertrekt van Wittenberg naar Amersfoort. De boerderij wordt verhuurd aan Jan Arisz en Petertje Cornelissen. Zij verhuizen met hun vier kinderen van de boerderij Davelaar en wonen vier jaar op Wittenberg. Daarna gaan zij naar Oudenhorst en komen ten slotte op Donkelaar terecht.

Door het overlijden van de slechts enkele maanden oude Johannes Johannessen van Vlastuijn wordt er ondertussen binnen de familie een oplossing gezocht om de boerderij over te nemen. Vader Johannes heeft een broer Jan die nog op Groot Vlastuin woont.

Hij verhuist met vrouw en kinderen in 1711 naar Wittenberg. Op papier wordt de zaak ook geregeld. Eerst wordt de boerderij beleend op het overleden baby'tje Johannes. Zijn oom Jan Cornelisz van Vlastuijn is voogd. Op dezelfde dag neemt oom Jan zelf de boerderij over en wordt eigenaar in plaats van zijn neefje Johannes¹⁶.

In 1734 is Jan Cornelisz van Vlastuijn op hoge leeftijd gekomen. Zijn ongetrouwde zoon Cornelis Jansen van Vlastuijn woont nog bij hem thuis. In

1734 wordt hij officieel de nieuwe eigenaar van Wittenberg¹⁷. Cornelis is dan al 52 jaar. Een huwelijk zit er niet meer in en in zijn testament bepaalt hij dat na zijn dood zijn broer Jan Jansz van Vlastuijn en zijn zuster Heijltje Jans van Vlastuijn de boerderij zullen erven. Zijn broer Gijsbert en zuster Maria worden uitgesloten. Broer Jan woont ook op Wittenberg, is getrouwd en heeft drie kinderen. Ook Heijltje woont nog thuis. In feite woont Johannes als eigenaar in één huis met zijn zuster en zijn getrouwde broer met zijn vrouw en kinderen en woont hun vader er ook nog bij in. In 1747 wijzigt Johannes zijn testament. Heijltje is inmiddels getrouwd en is het huis uit. Nu wordt broer Jan de enige erfgenaam. In 1740 wordt de boerderij aangeduid als keusterstede¹⁸.

In 1747 is Johannes gestorven en wordt broer Jan volgens zijn testament de nieuwe eigenaar¹⁹. De oude boerderij is vervallen en Jan laat een nieuwe boerderij bouwen. De muurankers getuigen daarvan (*foto op omslag*). Hij is getrouwd met Hendrikje Riks van Manen, een boerendochter van Heintjeskamp. Zij erft deze boerderij van haar ouders, zodat het echtpaar op latere leeftijd twee boerderijen kan nalaten aan hun kinderen. Geen wonder dat Jan op de inwonerslijst van Scherpenzeel in 1749 aangeduid wordt als 'kapitalist'. Hij heeft twee knechten en een meid in dienst²⁰. De kinderen noemen zich niet meer Van Vlastuijn, maar nemen de naam Van Wittenberg aan als achternaam²¹. Om de boerderijen veilig te stellen voor hun kinderen laten Jan en Hendrikje in 1753 hun testament maken²². Mogelijk voelt Hendrikje haar einde naderen, want korte tijd later overlijdt zij.

Jan Jansz van Vlastuijn trouwt opnieuw in 1755 met Cornelisje Jakobs van Bitterschoten. Uit dit huwelijk worden twee kinderen geboren. Met de zes kinderen uit zijn eerste huwelijk heeft Jan dus acht kinderen gekregen. Hij overlijdt in 1758. De kinderen maken geen haast met de boedelscheiding. En waarom ook, de kinderen zijn nog te jong. Oom Brand Cornelissen van Donkelaar houdt een oogje in het zeil. Hij is samen met oom Willem Gijsbertsen van Vlastuin voogd over de kinderen.

Moeder Cornelisje wil opnieuw trouwen en daarom wordt er maaggescheid gemaakt (= boedelscheiding, red.). De ooms worden namens de kinderen beleend met Wittenberg²³. Cornelisje trouwt met Cornelis Jakobsz van Manen uit Ede en de kinderschare op Wittenberg groeit met vier kinderen. In 1766 vertrekken Cornelisje en Cornelis met de jongste kinderen naar de boerderij Groot Gooswilligen. De oudsten blijven op Wittenberg achter en in 1770 wordt zoon Jan Cornelis eigenaar²⁴.

In 1780 beginnen de kinderen op huwbare leeftijd te komen. Om iedereen een toekomst te geven, wordt er een regeling gemaakt tussen de kinderen. Jan, Rik, Cornelis en Truijtje (Hannes is inmiddels overleden) zullen aan hun halfbroer Hendrik en halfzuster Jantje duizend gulden geven uit de nalatenschap van hun ouders. Dat geld hebben zij niet contant, dus wordt het omgezet in een lening. Daarmee worden Jan, Rik, Cornelis en Truijtje eigenaar van Wittenberg²⁵.

Van de vier trouwt alleen Cornelis en wel met Martje Jansdr van Egdom. Het ligt dan ook voor de hand dat hij de boerderij uiteindelijk erft van zijn broers en zuster. Twee weken voor hun huwelijk koopt Cornelis 7 à 8 morgen bouw- en weiland op Glashorst²⁶. Daarmee komt het bezit op zo'n 26 ha land. Zij krijgen negen kinderen, waarvan er twee jong overlijden en vier ongehuwd blijven.

In 1811 maken zij iets bijzonders mee. Ze krijgen inkwartiering van een Nederlandse soldaat, Johannis Wilhelmus Bothe, soldaat bij het 124^e Regiment, 3^e Battillon, 3^e Compagnie infanterie in het leger van Napoleon. Tijdens het bezoek van zijn vrouw Johanna Maria Zaleman bevalt zij op Wittenberg van een kind. Zij noemen haar Johanna Frederika Wilhelmina en het wordt in de Grote Kerk gedoopt.

Cornelis overlijdt in 1826 en zijn vrouw in 1839. Cornelis en Martje hebben goed geboerd. Er ligt 2000 gulden in het kabinet; de meubels worden voor 3000 gulden verkocht; er wordt 3500 gulden aan uitgeleend geld teruggehaald en er staat nog voor zo'n 1500 gulden aan leningen uit. Het totale bezit is 15.000 gulden.

Van de negen kinderen leven er nog drie: Johannes, Jan en Maria van Wittenberg. Maria trouwt met Gerrit ter Maaten en gaat op Groot Sniddelaar wonen. Jan vertrekt naar Woudenberg en woont op Ekris. Johannes trouwt met Klaasje van Voskuilen en blijft op Wittenberg. Bij de boedelscheiding krijgt hij de boerderij toegewezen voor f 4500,- en het land op Glashorst voor f 500,-²⁷.

In 1837 koopt Johannes voor 900 gulden 1½ ha land met het boerderijtje de Doornheg op Glashorst. Wil hij daar met zijn vrouw zijn oude dag slijten? Voorlopig is dit niet aan de orde. Met Klaasje woont en werkt hij op de boerderij en zij krijgen samen drie zoons: Cornelis, Gerardus en Hendrik van Wittenberg. Als Hendrik twaalf jaar is overlijdt zijn vader, 62 jaar oud. Klaasje zal hem 30 jaar overleven. De kinderen besluiten om de boedel onverdeeld te laten zolang hun moeder leeft.

Zoon Cornelis trouwt en verhuist naar Barneveld. Gerardus, Gradus genoemd, trouwt en woont eerst in Maarsbergen en Doorn, maar gaat later in Woudenberg wonen. Hendrik blijft met zijn moeder op Wittenberg. Hij trouwt niet en wordt niet oud. Op 44-jarige leeftijd, twee jaar na zijn moeder, overlijdt hij op de boerderij. De boedel is nog steeds onverdeeld en de twee erfgenamen Cornelis en Gradus erven maar liefst f 80.594,44²⁸. Dat is inclusief de boerderij, 23½ ha groot, 4½ ha land in Glashorst, het huis de Doornheg en land in Bunschoten, 2 ha.

Cornelis erft Wittenberg en het land in Glashorst t.w.v. f 10.000,=. Hij woont in Barneveld en gaat niet terug naar zijn geboortehuis. Met de dood van broer Hendrik in 1881 komt er een eind aan zo'n 180 jaar bewoning van deze familie.

Wittenberg wordt verhuurd aan Aalbert van Wessel uit Barneveld. Hij is getrouwd met Maria Lokhorst, geboren op de boerderij Bruinhorst. Het gezin woont acht jaar op Wittenberg. In 1889 vertrekken zij naar een andere boerderij in Scherpenzeel.

De nieuwe bewoners zijn Gerrit van Beek en zijn vrouw Errisje van Voskuilen. Zij komen vanuit Doorn naar Wittenberg. Gerrit is een jaar daarvoor op 56-jarige leeftijd getrouwd met de twintig jaar jongere Errisje. Zij krijgen één kind, Frans, die op Wittenberg wordt geboren.

Frans van Beek trouwt in 1920 met de Renswoudse Jacoba Bakkenes. Zij nemen de boerderij over van Gerrit en Errisje. Vijf jaar later wordt hun enige kind geboren, Gerrit Gijsbertus. Helaas komt het al na twee dagen te overlijden. In 1941 wordt Frans weduwnaar en gaat in 1947 in Woudenberg wonen. Hij woont dan al niet meer op Wittenberg.

Hofstede Wittenberg van 1933-2004: familie Bieshaar

Cornelis van Wittenberg overlijdt in 1898 en zijn broer Gradus treft hetzelfde lot in 1913. Gradus was getrouwd met Geertje Druiff. In 1927 worden twee ongetrouwde kinderen van Gradus, Frank (1870-1959) en Teuntje (1873-1963) de nieuwe eigenaren van hofstede Wittenberg. Hun oudere zuster Klaasje (1869-1941) was getrouwd met Gerard Cornelis van Leersum (1859-1940). Het was in die tijd niet ongebruikelijk dat met voorbedachten rade niet alle kinderen uit een gezin trouwden. Hierdoor werd versnippering van familiebezittingen voorkomen. Teuntje en Frank van Wittenberg bestierden eerst gezamenlijk boerderij De Oude Stulp aan de Rumelaarseweg in Woudenberg, later woonden ze op De Nieuwe Stulp. Ze verpachtten hofstede Wittenberg. Als Frank in 1959 komt te overlijden

Teuntje en Frank van Wittenberg.

Gerrit, Riet en Truus van Leersum (later mevrouw Bos, eigenaresse Wittenberg).

laat hij naast andere bezittingen zijn aandeel in de Wittenberg, zijnde de onverdeelde helft in het gemeenschappelijk vermogen met zijn zus Teuntje van Wittenberg, na aan zijn erfgenamen. Geertruida Hendrika Bos-van Leersum (1908-1989), de oudste dochter van Franks zuster Klaasje, erft boerderij Wittenberg. De Wittenberg bestond toen uit een huis met achterhuis, hooiberg, schuur, tuin, boomgaard, bouw- en weiland en houtgewassen. Ook hoorde daarbij het perceel bouwland genaamd 'Het Polletje' en het perceel 'Het Broekland'. De totale oppervlakte bedroeg ruim 23 ha.

In 1962 verhuurde mevrouw Bos het huis, de bedrijfsgebouwen en landbouwgrond voor 3235 gulden aan pachter Jan Bieshaar.

Jan Bieshaar Sr. (1902-1982) is in 1933 op boerderij Wittenberg komen wonen. Jan kwam uit Stoutenburg, hij was boerenknecht in Maartensdijk.

Jan Bieshaar en Pietertje van Oosterom.

Zijn zwager Hein Brons uit Scherpenzeel was getrouwd met een zus van Jan, Neeltje Bieshaar. Hein vertelde hem dat boerderij Wittenberg op niet al te lange termijn te huur kwam. In die tijd kwamen er wel meer boeren uit die streek naar Scherpenzeel, zoals de familie Van Ommering, Van der Grift en De Leeuw. In onze streek werden zij Hollandse boeren genoemd.

Als een pachter de huur in het verleden wilde opzeggen, moest hij dat doen voor Sint Jacobsdag. De pachtheer had dan voldoende tijd om een nieuwe huurder te zoeken. Pachtovereenkomsten van boerderijen golden voor ten minste 12 jaar, voor los land 6 jaar, en werden beide telkens voor 6 jaar verlengd. Jan was slagvaardig, zodat hij op 31 augustus 1932 de hofstede pachtte van Frank en Teuntje Wittenberg. Een half jaar later, op Sint-Petrusdag, ging Jan met zijn echtgenote Pietertje van Oosterom uit Westbroek (1909-1989) met wie hij kort daarvoor was getrouwd, op Wittenberg wonen. Sint-Petrusdag valt op 22 februari. Het was de dag waarop in Nederland op veel plaatsen de pacht moest worden betaald en waarop men elkaar hielp bij het verhuizen. Het was traditioneel ook de eind- en startdatum voor arbeidscontracten. Op deze dag veranderden bijvoorbeeld boerenknechten en –meiden vaak van werkgever.

Het gezin van Jan en Pietertje Bieshaar

Jan en Pietertje kregen vijf kinderen, drie jongens, Jan (1935), Teus (1936), Joop (1942) en twee meisjes. Maagje is al in 1941 op 2-jarige leeftijd aan kinkhoest overleden, de jongste dochter Maagje werd in 1945 geboren. De kinderen gingen naar lagere school De Glashorst

Jan jr. en ouders boven; Joop en Maagje onder.

Jan jr. heeft na de lagere school de landbouwschool aan de Brinkkanterweg gevolgd. Hoewel hij graag wilde doorleren, kreeg hij daartoe niet de gelegenheid. Hij moest zoals zovelen thuis op de boerderij helpen. Om ervoor te zorgen dat de boekhouding van het boerenbedrijf op orde was, heeft Jan een opleiding tot boekhouder gevolgd. In 1955

moest Jan in militaire dienst in Ossendrecht en kon hij zijn vader niet meer dagelijks op de boerderij helpen. Van Scherpenzeel naar Ossendrecht was een lange reis die ongeveer vijf uur in beslag nam. Thuis verzorgde Jan de paarden. Veel werkzaamheden werden overgenomen door zijn één jaar jongere broer Teus. Toen Jan pas twee weken in dienst zat, gebeurde er thuis op de Wittenberg een ernstig ongeval waarbij Teus Bieshaar zwaar gewond raakte en een dwarslaesie opliep. Ten gevolge daarvan moest hij meer dan een jaar worden verpleegd in Utrecht. Revalideren deed Teus

daarna in de Hoogstraat in Leersum. Teus kreeg een soort harnas aangemeten om opnieuw te leren lopen, maar dat lukte ondanks veelvuldig oefenen niet. Doordat hij grotendeels verlamd was, heeft Teus de rest van zijn leven in een rolstoel gezeten. Kort na het ongeluk werd Jan uit militaire dienst ontslagen om zijn ouders te kunnen helpen op de boerderij. Samen met vader Jan Sr. heeft Jan jr. het boerenbedrijf toen voortgezet. Teus heeft een diploma boekhouden gehaald en is op De Driekleur gaan werken. Hij heeft meer dan 30 jaar in Het Dorp in Arnhem gewoond.

Teus (links) en Jan jr.

Jan leerde begin jaren zestig zijn vrouw Gerrie Legemaat (1935) uit Maarsbergen kennen. In 1962 werd op 't Zwarte Land een huis met bongerd gekocht dat stond op Glashorst nummer 100. Bij de woning hoorde 1 ½ ha grond. Het perceel grensde aan de grond van Wittenberg. Op 3 januari 1963 trouwden Jan en Gerrie en gingen ze in het pand aan De Glashorst wonen. Jan en Gerrie hebben twee jaar aan De Glashorst gewoond, toen hebben ze van woning geruild met Jan Bieshaar Sr. en zijn gezin. De thuiswonende kinderen Teus, Joop en Maagje zijn toen meeverhuisd naar De Glashorst. Toen Joop in 1965 trouwde, is hij in de naastgelegen noodwoning gaan wonen met zijn echtgenote Jannie Jochemse uit Renswoude. Later hebben zij een huis aan de Lindenlaan gekocht. Joop is tijdens zijn werkzame leven altijd meubelmaker geweest bij Lambalgen in Woudenberg. Het echtpaar kreeg drie kinderen, twee jongens en een meisje. Maagje Bieshaar vertrok na haar trouwen naar Zwartebroek, waar ze tot op heden woont. Zij kreeg één zoon. Inmiddels

zijn Teus en Joop respectievelijk in 2004 en 2009 overleden. Geleidelijk aan trok Jan Sr. zich na 1965 terug en liet hij het werk op de boerderij meer en meer over aan de nieuwe bewoners van Wittenberg. Jan jr. en Gerrie krijgen zes kinderen: zoon Jan (1964), is de oudste. Na hem volgden nog vijf dochters: Martha (1965), Petra (1966), Gerrie (1968), Jannetta (1971) en Ans (1977). Het huis aan De Glashorst (foto) werd in 1984 gesloopt. Jan Bieshaar Sr. was toen al overleden en zijn vrouw Pietertje heeft daarna tot 1989 in het Huis in de Wei gewoond. In dat jaar is zij gestorven.

Melkvee en vleesvee.

Vanaf de tijd dat Jan Bieshaar op De Wittenberg ging 'boeren' heeft hij melkkoeien gehad. In de beginperiode waren dat er maar een paar, naast nog wat kippen en varkens. Het was voldoende om van te bestaan. Jan Bieshaar kon toen nog voor geen duizend gulden zeven koeien op de markt kopen. Toen Jan jr. op de boerderij ging wonen was de veestapel gegroeid tot zo'n 24 koeien en een koppel jongvee. Pas in 1962 werd Wittenberg voorzien van een elektriciteitsaansluiting, zodat tot die tijd gebruik moest worden gemaakt van een melkmachine die werd aangedreven door een dieselmotor. Een telefoonaansluiting werd ook in die periode gerealiseerd. Er werd toen zomers in 't land gemolken. 's Morgens werd om 4.15 uur begonnen met melken en 's middags gebeurde dat rond dezelfde tijd. Vaak gingen de koeien eind april (Koninginnedag) naar buiten om pas in november weer op stal te worden gezet. Ook 's nachts bleven de dieren 's zomers buiten. 's Winters werden ze bijgevoerd met kuilgras, bierborstel en rode kool, die op de veiling was doorgedraaid. Rode kool was een waar feestmaal voor de runderen. Aanvankelijk had Bieshaar voor de voortplanting een eigen stier, later werd die taak door het KI-station overgenomen. Gerrie Bieshaar werd eens door de stier in een benarde en gevaarlijke situatie gebracht toen ze in verwachting was. Het was de aanleiding om het beest van de hand te doen. Een eigenschap van een stier is dat hij altijd overwicht wil hebben, zodat je het dier te allen tijde in het bijzijn van minimaal twee personen

tegemoet moet treden. De komst van elektriciteit maakte het mogelijk binnen te melken. De koeien 'omhalen' was niet nodig, omdat ze uit eigen beweging naar de stal toe kwamen, want ze wisten dat ze daar een koek kregen. De melk werd geleverd aan de "De Vooruitgang" in Woudenberg. Melkrijders Arie Werkman en later Aart Vlastuin kwamen zes dagen per week de melkbussen (nummer 479) ophalen, niet op zondag. Om de melk koel te houden op zondag werden de bussen in waterbakken geplaatst. Het aantal koeien breidde zich uit tot ongeveer 30. Jan en Gerrie Bieshaar waren heel secuur, ze wilden ervoor zorgen dat ze telkens 1^e klas melk leverden aan de zuivelfabriek en geen 2^e of 3^e klas kwaliteit. Hiervoor zijn ze verschillende keren door "De Vooruitgang" onderscheiden met een gedenktegels waarop te lezen stond dat er het hele jaar 1^e klas melk was geleverd. De melkprijs werd altijd achteraf bepaald. Voor het vaststellen van het vetgehalte werden melkmonsters genomen. Doordat de veestapel niet zo groot was, kende Jan Bieshaar zijn koeien bij naam en ook de koeien herkenden hem. Er bestond een band tussen mens en dier. De koeien kalfden op stal, maar bij een moeilijke bevalling werd de koe naar de Veeartsenijschool in Utrecht gebracht. Voor het bewerken van het land had Bieshaar twee paarden in dienst die later werden vervangen door een tractor. Het werk op het land deed Jan Bieshaar zoveel mogelijk zelf. In voorkomende gevallen werd loonwerker Kees van Woudenberg ingehuurd, die ook wel Kees de Bossenman werd genoemd. Kees maakte van het hooi geen balen, maar bossen, vandaar zijn bijnaam. Jan en Gerrie hebben het melkveebedrijf tot 1996 voortgezet. In dat jaar werd Jan ziek en kon het bedrijf in eerste instantie dankzij bedrijfshulp voortbestaan. Jachttopziener Henk van Beek melkte toen de koeien van Bieshaar. Omdat het ernaar uitzag dat Jan zelf niet meer voor het vee kon zorgen, kwam familie Bieshaar tot de conclusie dat gestopt moest worden met het houden van melkvee. Het melkquotum werd in etappes verleased, waarmee zonder veel inspanning een acceptabel inkomen werd verkregen. Toen is Bieshaar overgestapt op het houden van vleeskoeien, dat is minder arbeidsintensief. Veehandelaar Jan van Laar kocht een aantal Limousin koeien. Dit vee liep gewoonlijk een half jaar buiten en werd vervolgens een half jaar op stal gezet. Het jongvee liep in de wei bij de koeien, de stiertjes werden na een half jaar verkocht om elders te worden vetgemest, terwijl met de vaarskalveren werd doorgefokt. Ze werden als ze twee jaar waren 'gestierd', zoals Jan het uitdrukte. De Limousin koeien

waren erg lief, maar hielden wel van het avontuur. Regelmatig ontsnapte er een kalf dat dan ergens in het aangrenzende bos lag te slapen. Met de dieren ging het erg goed, maar het houden van het vleesvee bleek toch minder rendabel dan was verwacht.

Binnen het gezin waren er geen potentiële opvolgers voor het agrarische bedrijf. Zoon Jan kon vanwege een zwakke rug het zware werk op de boerderij niet overnemen. Hij werkt bij Voskuilen in Woudenberg en woont in Scherpenzeel. Alle dochters hadden inmiddels met hun echtgenoten een eigen bestaan opgebouwd, zodat ook zij het werk van hun ouders op de boerderij niet voortzetten. Martha heeft een agrarisch bedrijf in Fraamklap bij Middelstum in Groningen; Petra woont in Barneveld waar ze samen met haar echtgenoot een kalvermesterij heeft; Gerrie is in Woudenberg gaan wonen; dochter Jannetta woont ook in Barneveld; de jongste dochter Ans woont met haar man Maarten Snippenberg op de Stationsweg in Scherpenzeel. Jan en Gerrie hebben 13 kleinkinderen. In 2004 besluit echtpaar Bieshaar de boerderij met bijbehorende grond te verkopen aan projectontwikkelaar Henk van de Boom uit Leusden. Jan en Gerrie Bieshaar zijn toen verhuisd naar een bungalow op de Holevoetlaan, waar ze ook nu nog wonen.

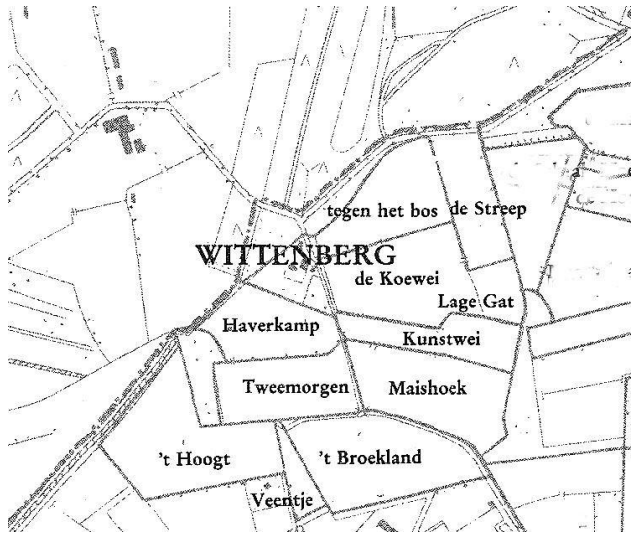
Boven vlnr. Gerrie, Martha, Ans en Jan; onder vlnr. Petra, ouders en Jannetta, 2008.

Veldnamen om en nabij hofstede Wittenberg

Alle percelen behorende bij boerderij Wittenberg werden door de bewoners aangeduid met veldnamen, die vaak vanzelfsprekend zijn. Soms is een naam in eerste instantie niet voor de hand liggend, maar na verklaring pas duidelijk. Op de Veldnamenkaart van 1986²⁹ (afbeelding), die door Vereniging Oud-Scherpenzeel is uitgegeven, staan enkele percelen op Wittenberg met een foutieve naam vermeld.

Haverkamp moet zijn *Kalverkamp*, terwijl 't *Hoogt* eigenlijk 't *Hucht* heette.

Met *Tweemorgen* wordt bedoeld een perceel van ongeveer 1200

roeden. 700 roe is één bunder en dat is hetzelfde als 1 hectare. Over het algemeen vormden 600 roeden 1 morgen, maar in sommige gebieden in Nederland bestond een morgen uit minder (150) of meer (900) roeden. Met een morgen werd een gebied aangeduid dat in een ochtend kon worden geploegd. De precieze grootte was echter streekgebonden. Opmerkelijk is een perceel met de naam *Kunstwei*. Hiermee werd aangegeven dat het om een stuk grond ging waar telkens andere soorten gras werden gezaaid om te testen. Een proefveld als het ware. Als het grasmengsel voldeed, dan werd dit ook op andere percelen ingezaaid. Het *Lage Gat* had zijn naam te danken aan de kolk die zich middenin dat gedeelte van het land bevond. Andere veldnamen op Wittenberg waren: *Veentje*, 't *Broekland*, *Maishoek*, *de Koewei*, *tegen het bos* en *de Streep*. De huidige rondweg de Dreef doorsnijdt het voormalige 't *Hucht* en 't *Broekland*. Het *Polletje*, waarvan sprake is in het eigendomsbewijs van hofstede Wittenberg, komt vreemd genoeg niet voor als veldnaam op de kaart uit 1986.

De opstallen van Wittenberg 1747-1986

De geschiedenis van de boerderij gaat eeuwen terug. Toen Jan en Pietertje Bieshaar in 1933 op Wittenberg kwamen, lag er een vloer van leem. In 1940, toen door inundatie de boerderij in het water stond, is deze lemen vloer weggespoeld. Daarna is een betonnen vloer gestort. Ook de brandmuur tussen het voorhuis en het achterhuis werd door het water aangetast en bezweek. Vermoedelijk was deze muur ook uit leem opgetrokken. Tijdens de herstelwerkzaamheden hierna woonde familie Bieshaar tijdelijk in de schuur. Doordat de voorgevel nauwelijks was gefundeerd, was deze in de loop der jaren maar liefst 16 cm uit het lood komen te staan, waarbij de gevel naar buiten helde. De buitenmuren waren een steen breed, zonder spouw. In de periode tussen 1933 en 1985 zijn er aan de Wittenberg geen noemenswaardige veranderingen aangebracht. In die tijdspanne is wel de rieten kap een keer vervangen en zijn twee hooibergen vernieuwd. De bepleistering van de gevel, die schijnbaar al vanaf de bouw van de boerderij aanwezig was, is vermoedelijk toch pas later aangebracht. Bij verwijdering van de stuc laag in 1986 verscheen fraai siermetselwerk in rode bakstenen.

De restauratie van Wittenberg in 1986

In 1985 kocht familie Bieshaar de boerderij met 22 ha grond van de toenmalige eigenaar mevrouw G.H. Bos-van Leersum uit Barneveld. Een gedeelte van de grond werd al snel doorverkocht aan het vleesverwerkende bedrijf van Lunenburg op 't Zwarte Land, terwijl niet lang daarna een gedeelte van de grond werd verkocht t.b.v. het ontwikkelen van industrieterrein 't Zwarte Land. Ook voor de aanleg van rondweg de Dreef werd grond afgestaan aan gemeente Scherpenzeel. Eind jaren tachtig bedroeg de oppervlakte van de landerijen behorende bij boerderij Wittenberg nog ongeveer 17 ha.

Kort nadat familie Bieshaar eigenaar van hofstede Wittenberg was geworden, werd begonnen met een grondige restauratie, die werd uitgevoerd door bouwbedrijf Legemaat uit Woudenberg, waarvan de eigenaar een broer is van Gerrie Bieshaar. Begonnen werd met het steen voor steen afbreken van de voorgevel die veel vochtproblemen kende. Daarom werd deze, net als de overige gevels, vervangen door een goed gefundeerde en geïsoleerde spouwmuur. De gevel moest voorzien worden van een witte pleisterlaag.

Hoewel er voorheen geen luiken waren, moesten deze volgens de voorschriften wel worden aangebracht bij de restauratie. Veel werkzaamheden werden door Bieshaar jr. en zijn zoon Jan uitgevoerd.

Ophangen van de luiken tijdens restauratie in 1986.

Jan jr. en zijn zoon bekijken stenen t.b.v. de restauratie.

Elke steen van de oude gevel werd gebikt en hergebruikt om ervoor te zorgen dat de hofstede zoveel mogelijk in oude luister werd wederopgebouwd. In de loop der jaren was de originele roedenverdeling van de ramen vervangen door grote vensters.

Bij de restauratie werden deze oorspronkelijke elementen weer terug gebracht. Na de voorgevel werd de achtergevel, die wel goed gefundeerd was, afgebroken en opnieuw opgemetseld. De gierputten naast de zijgevels werden gedempt, omdat ze doorlekten en veel vocht in de mestgrub op de deel stroomde. De grote gierput bij de achtergevel was al in 1966 gedempt. Alle ramen werden voorzien van dubbelglas. Na de gevels werd een nieuwe rietenkap aangebracht. Het binnenwerk van de Wittenberg bleef tijdens de verbouwing in 1986 ongewijzigd. Vervolgens

Een nieuwe rieten kap.

werd op de plaats van de oude schuur een nieuwe gebouwd die wat groter was dan de oorspronkelijke schuur. Omdat de stenen van de oude schuur waren gelijmd, konden deze niet worden hergebruikt.

De twee vijfroedige hooibergen waren al eerder vervangen door twee hooibergen met twee betonnen roeden. Het bakhuis werd eind jaren tachtig voorzien van een nieuw dak.

Het eindresultaat na de restauratie in 1986.

Hofstede Wittenberg: gemeentelijk monument

Het pand is op 24 februari 1988 op de gemeentelijke monumentenlijst geplaatst. Het Gelders Genootschap beschrijft in een beknopt rapport³⁰ hofstede Wittenberg en motiveert plaatsing op de monumentenlijst inzake het algemeen belang wegens schoonheid als volgt: *Met name de eenvoudige en harmonische architectuur*, terwijl de volkskundige waarde volgens de commissie is: *Met name de betekenis voor de streekgeschiedenis als herinnering aan het belangrijke middeleeuwse erf Wittenberg*. In de Monumentengids Scherpenzeel³¹ wordt de boerderij met bijgebouwen uitvoerig beschreven, waarbij men zich baseert op hiervoor genoemd rapport en daarnaast op gegevens uit een herinventarisatie en cultuurhistorische waarde van gemeentelijke monumenten in Scherpenzeel³². In de eerste helft van de negentiende eeuw kreeg de boerderij het aanzicht zoals dat er tot 2005 heeft uitgezien. Waarschijnlijk dateert de kern van de boerderij (tot 2005), uit de periode rond 1750. De muurankers op de voorgevel, die het jaartal 1747 vormen, zijn daarvoor een aanwijzing. Wittenberg is een hallenhuis met middenlangsdeel en heeft een riet gedekte zadeldak met wolfseinden.

Luchtfoto Wittenberg, 2005.

Het hallenhuis is een type boerderij, dat gebouwd is in Oost-Groningen, Drenthe, Overijssel, Gelderland, Utrecht, het Gooi en een deel van Zuid-Holland. Oorspronkelijk bestond de boerderij uit één grote rechthoekige ruimte met grote inrijdeuren, baander genoemd, in de kopgevel. De deel bevond zich in het midden en de oogst werd op zolder opgeslagen. Men woonde bij de dichte kopgevel rond een open stookplaats. De gevels van de Wittenberg zijn opgetrokken van baksteen. De witgepleisterde voorgevel vertoont een nagenoeg symmetrische indeling: in het midden twee H-schuifvensters met een bovenlicht met drie ruitjes. Aan de linkerzijde bevindt zich echter een breed schuifvenster met in het midden de wisseldorpel met daarboven en daaronder een raam met een roedenverdeling van 2x3 ruitjes. Aan de rechterzijde bevindt zich een smal rechthoekig venster met bovenlicht. Alleen het venster met de kleine roedenverdeling is voorzien van opgeklampte ruiten. In het midden van de topgevel zijn twee kleine rechthoekige vensters aangebracht, voorzien van openslaande ramen. In de zijgevels komen kleine rechthoekige vensters afgewisseld met mestdeuren voor. In het midden van de achtergevel is een deeldeur met twee vleugels aangebracht die zijn gevat in een geschouderd getoogd kozijn. Aan weerszijden is een gietijzeren stalraampje. Aan de uiteinden van de achtergevel is een mestdeur aanwezig. Zowel de raampjes als de staldeuren zijn afgesloten door een segmentboog. In elke zijgevel bevindt zich een rechtafgesloten venster met 3x3-ruits schuifraam. Het bakhuis is een eenvoudig eenlaags bouwwerk dat haaks op de boerderij is gericht. Het zal dateren uit de 18^e eeuw en is nadien verlengd met een varkensschuur. Het is een rechthoekig, bakstenen gebouwtje dat met een zadeldak is gedekt, waarop rode oud-Hollandse pannen liggen. Het bedrijfsgedeelte heeft een brede deeldeur met een hooiluik erboven. De boerderij ligt op een samengesteld erf met twee schuren, een bakhuis en enkele hooibergen. Beide schuren staan aan de rand van het erf, bij het bedrijfsgedeelte, terwijl het bakhuis naast het woonhuis ligt. De schuur aan de noordzijde van het erf heeft een ankerbalkconstructie van populierenhout. Rond het erf is nog enig geriefhout te vinden, dat bestaat uit hoog opgeschoten eiken- en beukenbomen. In het weiland voor de boerderij staan twee oude hoogstammige fruitbomen. Wittenberg is vanaf rondweg de Dreef te zien. Het vormt een beeldbepalend gebouwencomplex vanwege de origineel bewaarde markante bouwmassa, bouwstijl en toegepaste

bouwmaterialen. In het voorhuis van Wittenberg bevond zich de woonkamer met oorspronkelijk twee bedsteden, die later zijn verdwenen t.b.v. een slaapkamer voor Teus Bieshaar toen hij niet meer kon lopen. De voorgevel is op het zuiden gericht. In het voorhuis was ook een woonkeuken en een diepe voorraadkelder. Een tweede kelder kwam uit in de slaapkamer. Aanvankelijk leidde een trap vanuit de deel in het achterhuis naar de drie slaapkamers op de verdieping. Uit oogpunt van hygiëne is die toegang tot de slaapkamers vervangen door een trap in de hal. Pas later is dakbeschot tegen de binnenkant van de rieten kap aangebracht. Bij de herinventarisatie van gemeentelijke monumenten in 2000 wordt de volgende motivering voor plaatsing op de gemeentelijke monumentenlijst gegeven: *Het boerderijencomplex, dat uit de tweede helft van de 19^e eeuw dateert, bestaat uit een boerderij, bakhuis en schuur. De oorspronkelijke situatie is, zowel wat betreft de bouwmassa, de bouwstijl als de toegepaste bouwmaterialen, goed behouden. Het geheel is gezichtsbepalend gelegen in een fraai landschappelijk gebied op enige afstand aan de noordzijde van de Dreef.* Na 2004 is de hiervoor beschreven karakterisering en situering van Wittenberg met omliggende gebouwen en landerijen drastisch veranderd.

Hofstede Wittenberg van 2004-2012

In 2005 kopen de heer Jan de Vries en mevrouw Hilda de Vries-Hartman Kok uit Woudenberg hofstede Wittenberg van projectontwikkelaar H.J. van de Boom. In het dagelijks leven bestieren zij een adviesbureau op het gebied van management en organisatie. Familie De Vries wil het erf van hofstede Wittenberg herinrichten en de cultuurhistorisch waardevolle bebouwing behouden en waar nodig restaureren. De oppervlakte van het boerderijencomplex bedraagt ongeveer 5,6 ha, de resterende grond die Van de Boom van familie Bieshaar had gekocht, wordt verkocht aan familie Apeldoorn uit Woudenberg. Jan en Hilda de Vries willen Wittenberg rangschikken onder de Natuurschoonwet. Om de rangschikking aan te vragen en het benodigde beplantingsplan uit te werken wordt Groenland Beheer BV gevraagd³³. Elementen uit het beplantingsplan zijn: herstel van de oude boomgaard door naast de twee overgebleven perenbomen 12 nieuwe hoogstam fruitbomen te planten; een boomgroep van zomereik en aanleg van nieuw bos ter afscheiding van het bedrijventerrein 't Zwarte Land en de Dreef. In totaal worden ongeveer 3000 bomen aangeplant. Ze maken plannen om de boerderij te

restaureren, maar al snel blijkt dat niet eenvoudig te zijn. Toen de mestgrup in de stal in het achterhuis werd gesloopt, zodat de deel ook als woongedeelte kon worden verbouwd, werd daarmee de fundering van de zijgevels ondergraven die daardoor verzakten. Veel elementen van de oorspronkelijke hofstede waren begrijpelijkerwijs in de loop der tijden door veranderde wooneisen verdwenen. Maar ook de in 2005 geldende wooneisen en het verlangde comfort konden niet worden gerealiseerd door restauratie, zodat familie De Vries besluit de oorspronkelijke plannen overboord te zetten. Op 11 augustus 2005 dient zij een aanvraag in om de boerderij te slopen en geheel te vernieuwen³⁴. De plannen wekten de aandacht van Vereniging Oud-Scherpenzeel. De vraag in hoeverre deze landschappelijk fraai gelegen hofstede gevaar liep ingrijpend te worden veranderd in aanzien en gebruik, was voor Oud-Scherpenzeel een reden van zorg. Oud-Scherpenzeel maakte zich er dan ook sterk voor dat het karakter van de Wittenberg werd gewaarborgd en dat de aanwezige historische elementen zouden worden behouden. Wittenberg werd op de agenda van de monumentencommissie geplaatst.

Inmetselen gedenkplaat. Op de voorgrond het echtpaar Bieshaar, daarachter de heer en mevrouw De Vries, 1 april 2006.

Wittenberg stond (volgens de pers) op de nominatie te worden omgebouwd tot een luxe stoeterij waar eigenaren van paarden onderdak konden vinden voor rijdier en berijder. In werkelijkheid wilden de nieuwe eigenaren hofstede Wittenberg als woonboerderij betrekken en in een deel van de opstallen een paardenfokkerij vestigen. Ten aanzien van de ingediende plannen had het Gelders Genootschap adviezen uitgebracht. Door interventie van Oud-Scherpenzeel leken de plannen gedeeltelijk te zijn aangepast. Een begeleidingscommissie werd ingesteld waarin onder meer Oud-Scherpenzeel participeerde. Oud-Scherpenzeel hoopte dat hiermee werd voorkomen dat het gemeentelijke monument de Wittenberg zou worden afgebroken. Op 15 november 2005 verschijnt er in de pers³⁵ een bericht dat boerderij Wittenberg ondanks inspanningen van Vereniging Oud-Scherpenzeel inmiddels toch is gesloopt. De hofstede zal worden herbouwd met gebruik van zoveel mogelijk authentieke materialen. Het inzicht van de monumentencommissie was veranderd na een rondgang door het historische pand waarbij ook leden van het Gelders Genootschap en andere deskundigen aanwezig waren. Door verbouwingen in het verleden waren er weinig originele elementen overgebleven. Ook de varkensschuur, die de nieuwe eigenaar wilde ombouwen tot appartementen voor Bed & Breakfast gasten, was evenmin in goede staat, aldus een vertegenwoordiger van de monumentencommissie. Het bakhuis blijkt nog wel in oorspronkelijke staat te verkeren, het is dan ook niet gesloopt. Verantwoorde restauratie van de boerderij was niet mogelijk, luidde de conclusie. In een reactie³⁶ laat familie Bieshaar weten geen moeite te hebben met de nieuwbouwplannen, maar wel met de argumentatie daarvoor. Gesuggereerd wordt dat eerdere restauraties niet deskundig zijn uitgevoerd, wat de familie stellig bestrijdt. Op 29 november 2005³⁷ onderbouwt Johan Lagerweij, lid van de monumentencommissie, het gewijzigde standpunt van de commissie waarbij hij argumenten noemt die de historische waarde van de hofstede in twijfel trekken. De oude kern van de boerderij blijkt bijvoorbeeld al in geen jaren meer aanwezig te zijn, maar ook de wooneisen van deze tijd zorgen ervoor dat het niet goed mogelijk is de boerderij in de staat van 1747 terug te brengen. Lagerweij laat in het artikel verder weten dat hij niet zoals eerder werd gemeld samen met het Gelders Genootschap de situatie ter plekke heeft bekeken en dat er fouten in het artikel zijn geslopen. Het besluit om toestemming

voor het met de grond gelijk maken van de Wittenberg is in goed overleg met het Gelders Genootschap gegaan. Oude materialen worden teruggeplaatst, zoals bijvoorbeeld de luiken en onderdelen zoals de dakkap en de vloer worden in oude luister hersteld.

Voor de uitwerking van de plannen voor de wederopbouw van hofstede Wittenberg werd Bouwkundig Ontwerp- & Tekenbureau Henk Schuurman uit Renswoude in de arm genomen, terwijl de bouw werd uitgevoerd door bouwbedrijf HaBé uit Lunteren. Het bestaande boerderijencomplex werd in zijn geheel hersteld in zijn oorspronkelijke stijl en inrichting compleet met oorspronkelijke detaillering, aldus Schuurman. Van de opstallen bleef alleen het originele bakhuis in tact. Hieronder werd wel een nieuwe fundering aangebracht. Op de plaats van de oude bouwwerken, werden de nieuwe gebouwen geplaatst. Eén wagenloods werd wel gesloopt maar niet herbouwd, terwijl een andere houten schuur nu vervangen is door een gebouw van steen.

Wittenberg (voorgevel), wederopgebouwd 2006.

Het achterhuis dat voorheen als stal was ingericht, is nu bij het woongedeelte getrokken. Tevens werden enkele agrarische opstallen toegevoegd op het erf.

Constructies zijn veelal op traditionele wijze uitgevoerd. Zo zijn de houten balken met behulp van pen en gat verbindingen aan elkaar bevestigd en zijn ook deувelverbindingen gebruikt. Daarnaast is bij de reconstructie zoveel mogelijk rekening gehouden met de oorspronkelijke situatie zoals deze midden achttiende eeuw was. Vooral aan de buitenkant van hofstede Wittenberg is niet of nauwelijks te zien dat het huis en de bijgebouwen dateren uit 2006. De indeling binnenshuis is uiteraard verre van authentiek, omdat hier de verlangde wooneisen met het daarbij horende comfort sfeervol zijn gerealiseerd. Authenticiteit komt binnen wel terug in zichtbare balkconstructies en mooi schoon metselwerk met gesneden voeg. Ook een grote traditioneel uitgevoerde openhaard op de plaats waar deze vroeger ook heeft gezeten, draagt bij aan de herinnering aan het historische karakter van de oude Wittenberg. Een van de accommodaties kan gebruikt worden voor Bed & Breakfast gasten, maar wordt tot op heden niet geëxploiteerd. Werd vroeger het erf doorsneden door een kerkepad, tegenwoordig wordt de wandelaar of fietser via een nieuw aangelegd pad rond de boerderij geleid. Samen met het ten uitvoer gebrachte beplantingsplan is zeker in de zomermaanden privacy van de bewoners gegarandeerd, want door de verschillende bosschages wordt de hofstede voor de voorbijganger volledig aan het zicht onttrokken. Om een goede bereikbaarheid te realiseren is een geheel vernieuwde verharde weg tot aan de Voskuilerweg aangelegd. De voormalige wagenloods is tegenwoordig in gebruik als dierenverblijf voor de paarden. In het paardenfokcentrum verblijven doorgaans een achttal paarden en een vijftal veulens, die enkele maanden na hun geboorte worden verkocht.

---

¹ Het Gelders Archief. Archief Hackfort 288; 25-11-1372 (op sinte Katherinendach).

Met dank aan Peter van den Born voor de transcriptie.

² Drs. J.A.J. Vervloet; Landschapsontwikkeling en bewoningsgeschiedenis van Scherpenzeel en omgeving. In: Gezicht op Scherpenzeel een grensgeval, Scherpenzeel 1986, blz. 17.

³ Archief Hackfort 288; 28-04-1467 (des yersten Dynxsdage na sente Marcus' dach ewangelist) (regesten nr. 57).

⁴ De Hertog had beloofd hem schadeloos te stellen voor zijn strijd tegen Amersfoort. Otto was daarbij gevangen genomen en na anderhalf jaar vrijgelaten, na betaling van 800 Beierse gulden losgeld.

⁵ Leenboek Huis Scherpenzeel 107, fol. 9vo; 23-04-1476.

⁶ Hof van Gelderland 2563; graantelling in januari en februari 1566.

⁷ Peter Cornelisz, op Wittenberg pacht in 1578,1579, 1581 en 1583 diverse tienden van het St. Pieter te

---

Utrecht. Register verkoop van tienden van St. Pieter te Utrecht, 1563-1615, door Dick van Wageningen, blz. 71, 75, 78.

⁸ Leenboek Huis Scherpenzeel 141, fol. 77; 10-11-1592.

⁹ Leenboek Huis Scherpenzeel 141, fol. 80vo; 20-12-1600 en fol. 81; 25-10-1602.

¹⁰ Leenboek Huis Scherpenzeel 141, fol. 149; 28-01-1625.

¹¹ Leenboek Huis Scherpenzeel 141, fol. 149vo; 28-01-1625.

¹² Recht. Arch. Scherpenzeel 2 f. 36vo,37vo; 12-10-1635. Recht. Arch. Scherpenzeel 1 f. 60,II:39vo,2x,40; 09-11-1635.

¹³ Leenboek Huis Scherpenzeel 141, fol. 209; 20-03-1639.

¹⁴ Leenboek Huis Scherpenzeel 141, fol. 213; 02-03-1640.

¹⁵ Westerholt 252-2 nr. 1; landcedulle 1647.

¹⁶ Leenboek Huis Scherpenzeel 143, fol. 58, 59; 08-04-1706.

¹⁷ Leenboek Huis Scherpenzeel 144, fol. 31; 16-04-1734 en fol. 33; 08-06-1734.

¹⁸ Westerholt 013-34; cedulle haardstedegeld 1740/41.

¹⁹ Leenboek Huis Scherpenzeel 144, fol. 108; 02-01-1747.

²⁰ RAG, Staten Kwartier van Veluwe, nr. 309; Inwoners Scherpenzeel 1749.

²¹ Zie genealogie Wittenberg-Vlastuin.

²² Leenboek Huis Scherpenzeel 145, fol. 19; 28-04-1753.

²³ Leenboek Huis Scherpenzeel 145, fol. 33; 21-11-1759 en 08-11-1766.

²⁴ Leenboek Huis Scherpenzeel 145, fol. 78; 03-07-1770.

²⁵ Leenboek Huis Scherpenzeel 145, fol. 133; 05-10-1780, fol. 134, 135; 21-10-1780.

²⁶ Leenboek Huis Scherpenzeel 146, fol. 53vo; 08-10-1778.

²⁷ Notarieel Scherpenzeel 1212, nr. 58; 30-10-1839.

²⁸ Notarieel Scherpenzeel 4146, nr. 11; 10-03-1882.

²⁹ Veldnamenkaart Uitgave Vereniging Oud-Scherpenzeel, 1986

³⁰ Gelders Genootschap, rapport Wittenberg 76, 1988

³¹ Monumentengids Scherpenzeel, Jan Vredenberg, 2004, uitgave Gelders Genootschap.

³² Gemeentelijke monumenten Scherpenzeel herinventarisatie en cultuurhistorische waarde (concept), KBO services, november 2000.

³³ Aanvraag Natuurschoonwet, Groenland Beheer BV, oktober 2004.

³⁴ Scherpenzeelse Krant, 4 oktober 2005.

³⁵ Scherpenzeelse Krant, 15 november 2005.

³⁶ Scherpenzeels Krant, 22 november 2005.

³⁷ Scherpenzeelse Krant, 29 november 2005.

Wittenberg (achtergevel), wederopgebouwd 2006.

“UIT GROOTVADERS TIJD”

Marian van Driel –Zwaan uit Leersum haalt herinneringen op uit haar jonge jaren in Scherpenzeel.

“Waar ligt dat, Scherpenzeel?” vroeg mijn vader in 1938, toen hij hoorde dat hij daar het bijkantoor van de Rotterdamsche Bank mocht gaan beheren. Zo konden mijn ouders, Jo Zwaan en Annie den Hertog, trouwen op 5 januari 1939 in Alphen aan de Rijn. Per taxi ging het in de sneeuw naar Scherpenzeel en intrek werd genomen in het pand Dorpsstraat A 63, op de hoek van de Dorpsstraat, wat toen heette de Grote Steeg. Het huis was door de bank gekocht van de Familie Royaards en het was oud.

In die tijd was het bezoeken van de bank nog geen normaal gebruik. Men kwam dan ook via het tuinhekje achterom naar de wachtkamer, die toevallig de mooiste kamer van het huis was. Zelfs kwamen cliënten 's avonds als het donker was en niemand kon zien dat ze naar de bank gingen. Behoudende kringen keken met argwaan naar het bankbedrijf.

In mei 1940 werd Scherpenzeel zwaar getroffen. Toen mijn ouders na hun evacuatie in Winkel(NH) terugkwamen, zagen ze van verre de gordijnen naar buiten waaien. De gebroken ramen waren de enige schade. De grote eiken aan de Grote Steeg hadden ons huis behoed voor verdere vernieling. Het gemeentehuis ernaast en de daaropvolgende huizen waren kapotgeschoten en moesten worden herbouwd.

Mijn vader zette zijn werk voort in de oorlog. Het kantoor was een bijkantoor van de Rotterdamsche Bank in Veenendaal. Hij moest iedere vrijdagmiddag op de fiets naar Veenendaal, de bus was te duur voor de bank. Tot lang na de oorlog moest hij dat blijven doen. Mijn moeder ging door met haar maatschappelijke activiteiten. De afdeling Scherpenzeel van de Nederlandse Bond van Plattelandsvrouwen, waartoe zij de aanzet had gegeven, moest verder worden vorm gegeven. Veel later werd ze ook politiek actief als gemeenteraadslid voor de VVD.

Ik werd geboren in november 1942. In oktober 1944 kwamen de evacués, de familie van Scherrenburg uit Renkum, en werd onze familie tot na de bevrijding met vier personen uitgebreid. De verhalen over die tijd vertellen dat beide families het ondanks alle narigheid van de oorlog toch gezellig met elkaar hadden.

Na de oorlog mocht ik met mijn vriendinnetje Wikke Wensink op 2½-jarige leeftijd al naar de bewaarschool van juffrouw Gersen. We kwamen daar via het Tabakspadje, een paadje dat tussen Rijwielhandel Renes en Drukkerij Stolp door liep naar wat nu de Beukenlaan is. Het schooltje werd later de kleuterschool en had een mooie speelplaats, ernaast was of kwam de gymzaal.

In deze tijd werd het bezoeken van een bank een gewone handeling. De ingang van het kantoor kwam dan ook gewoon aan de voorkant van het

huis in de Dorpsstraat, links het kantoor, dat een luikje als loket in de deur kreeg, rechts was de wachtkamer. De mooiste kamer van het huis werd eindelijk onze huiskamer, van waaruit we een mooi gezicht hadden op het gemeentehuis. De vele trouwerijen trokken mijn meeste aandacht!

De Rotterdamse Schiedamsche Bank, 1950.

Op 1 april 1949 gingen Wikke en ik met nog vele anderen naar de grote school. De Openbare Lagere School lag aan de Dorpsstraat tussen de kruidenierszaak de Coöperatie van familie. De Man en het winkeltje van Celia. De school had een prachtig schoolplein, aanvankelijk met zand, en was verdeeld in vier vakken waar de kinderen van de verschillende klassen op moesten spelen. Er waren vier lokalen. Beneden zaten klas 1 en 2 (gedeeltelijk) met Juf Ter Beest, en klas 5 (de helft) en 6 van Meester Dijkstra, het hoofd der school. Boven waren de lokalen van Juf Koppenol met de rest van klas 2 en klas 3, en van Meester Van de Hoef, klas 4 en de helft van klas 5.

Woensdag 3 februari 1954, heb ik opgezocht, was een belangrijke dag. We zaten bij Meester Dijkstra in de 5^e klas, en mochten 's middags een opstel schrijven. Ik koos voor het onderwerp 'De Elfstedentocht', want die vond op die dag plaats. Op een ogenblik kwam mevrouw Dijkstra de klas binnen en riep: Jeen van de Berg heeft gewonnen! Een mooi bericht voor de Friese familie Dijkstra! Wat voor cijfer ik voor mijn opstel kreeg, weet ik niet meer....

Een van de dingen die ik me ook nog goed herinner was dat we met de hele school op de foto gingen. We werden opgesteld achter de kerk. Het is een mooie brede foto, waar ieder heel duidelijk op staat.

De meisjes uit de klas van meester Dijkstra, winter 1955.

Zittend vlnr: Riekie Rustenhoven, Alie Wagenveld, .. van Ginkel, Teunie van Ekris, Corrie Methorst.

Staannd vlnr: Ria ter Burg(?), ?, ?, Marianne Zwaan, Corrie van de Wetering, Ida Moolhuizen, Jannie Cozijnsen, Betsie Wagenveld, Mienieke Verweij, Tonia(?) Veer.

Ik had het goed naar mijn zin op school. Vaak speelden we na schooltijd op het schoolplein, dat later betegeld werd. Meester Dijkstra woonde tegenover de school, en kon wat daar gebeurde dan ook goed in de gaten houden.

Wat deden we nog meer na schooltijd? De meisjes en een enkele jongen zaten natuurlijk op gym, op DOTO dus, jongens zaten op voetbal, vv Scherpenzeel of Valleivogels. De jongens waren zeer geïnteresseerd in de uitslagen en liepen in de pauze op maandagmorgen in loopspas naar het lijstje met voetbaluitslagen dat op het mededelingenbord naast het gemeentehuis hing. "Wij gaan naar het bulletin" scandeerden ze al lopend, meestal onder aanvoering van Han Overeem en Gert Tins.

DOTO was een leuke vereniging. De gymmeester kwam op de bromfiets uit Amersfoort. We oefenden iedere week op de toestellen en voor de vrije oefeningen. Ik kan me niet herinneren dat we wedstrijden deden om punten. Hoogtepunt waren de uitvoeringen en de mars door het dorp die 50

daaraan voorafging. Muziekvereniging Caecilia liep voorop, de hele vereniging van klein naar groot in smetteloos wit erachter. De uitvoeringen waren in Boschzicht, het was heel spannend daar met zijn allen op het toneel te staan en voor het publiek te doen waar je het hele jaar voor geoefend had.

In de zomer zwommen we, eerst in het oude zwembad in de Lunterse Beek achter het Jagershuis. Bij de aanleg van het Valleikanaal verdween dit en moesten we naar het zwembad van de Rudolfstichting in De Glind. Om te kunnen oefenen voor het diplomazwemmen fietsten we met een groepje om half 7 's morgens richting De Glind, van 7.00 – 7.40 uur zwemmen en dan weer gauw terug om op tijd op school te zijn.

We hadden het best druk op school. Vanaf het eind van de 4^e klas kregen we al extra les van Meester Dijkstra in rekenen, taal en ook al in Frans. In de 5^e en 6^e werden we heel goed voorbereid voor de gang naar het voortgezet onderwijs, mulo of hbs. Meester Dijkstra werd daarbij af en toe geholpen door zijn zoons Wiebe en Jan, die resp. in Amersfoort op de Kweekschool en de Rijks H.B.S. zaten. Met zijn vieren werden we getraind voor het toelatingsexamen voor de hbs in juni 1955: Jaap Dijkstra, Han Overeem, Gert Tins en ik. Rekenen, taal, aardrijkskunde en geschiedenis stonden naar ik meen op het programma. We slaagden alle vier. Tot in de derde klas heb ik profijt getrokken van de uitstekende voorbereiding door de familie Dijkstra.

Afbraak Rotterdamsche bank, april '56.   Rotterdamsche Bank, winter 1955-'56.

In 1956 begonnen de voorbereidingen voor de bouw van een nieuw bankgebouw. In april verhuisden we naar de Plataanlaan, het oude huis werd gesloopt. De bank kreeg een tijdelijk onderkomen in onze tuin. Daartoe moest eerst een extra laag beton worden gestort om de brandkast te kunnen dragen. Langzaam werd die over stalen balken uit het huis geschoven en op zijn plek getakeld. Een nacht heeft hij buiten

gestaan, met een zeil erover, touwen eromheen en de nachtwaker die oppaste. Vervolgens werd het noodgebouw er omheen gebouwd. De firma G. van Elst en Zoon bouwde de nieuwe bank, geheel aangepast aan de eisen van de tijd, ruim, met spreekkamer en kluis. Wij woonden boven, met een nog mooier uitzicht op de trouwerijen bij het gemeentehuis!

In februari 1957 werd het nieuwe bankgebouw (foto) feestelijk geopend. Het dorp groeide in inwoneraantal, het bankbedrijf werd uitgebreid en mijn vader kreeg ondersteuning van een collega uit Veenendaal om alle werkzaamheden te kunnen verrichten. Hij bleef echter nog een tijdlang, net als vroeger, de brieven in het dorp rondbrengen op de fiets, spaarde zo voor de bank de porto uit en kwam in beweging na een dag kantoorwerk.

Van sept. 1955 – juli 1960 zat ik in Amersfoort op de Rijks H.B.S. en had niet veel tijd voor Scherpenzeelse aangelegenheden. Bij één gebeurtenis voelde ik me echter zeer betrokken: het nieuwe zwembad en de zwemvereniging. Mede en vooral dankzij bijdragen van de Scherpenzeelse bevolking kon een zwembad gebouwd worden aan de Willaerlaan. Bij een zwembad hoorde een zwemvereniging, en zo kon ik bijdragen aan de oprichting van Poseidon '59.

Mijn jeugd in Scherpenzeel liet ik achter me toen ik in september 1960 vertrok om te gaan studeren in Den Haag en te gaan werken in Groningen. In 1965 kwam ik "terug" in Amersfoort, op mijn oude school, de Rijks H.B.S., als "gymjuf".

De band met Scherpenzeel bleef, mijn ouders woonden er en speelden hun rol in het publieke leven, mijn broer Joop woont er nog. Dankzij Oud Scherpenzeel is het contact met de vrienden van vroeger, Wim en Meta Schimmel, Eddy en Mieke Blanken en Han Overeem onlangs tot aller tevredenheid hernieuwd.

Scherpenzeel, mijn geboortedorp: het gevoel blijft.

Ik dank mijn vriendin Wikke Christie-Wensink en mijn broer Joop Zwaan voor het helpen oprissen van mijn geheugen.

BERGHAAF OF BERGWINDE

Een aantal vrijwilligers is de laatste weken erg druk geweest in de garage van het Documentatiecentrum. Berend van de Wetering, Peter Dupuis en Johan Lagerweij hadden zich min of meer opgesloten en waren daar danig in de weer met een paar grote stukken oud eikenhout, althans zo leek het voor de leek. Desgevraagd gaf Johan aan dat er eigenlijk nergens in Scherpenzeel meer een authentieke hooiberg te vinden is en daarom waren ze van een aantal al aanwezige onderdelen nu bezig een berghaaf op te bouwen. "Een wat?" horen wij diezelfde leek nu vragen. Daarom even wat uitleg.

Berend van de Wetering en Peter Dupuis druk in de weer.

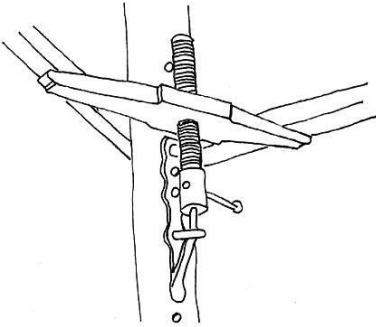
Zoals wellicht bekend, kan het dak van een hooiberg in de hoogte veresteld worden. Dat kan gebeuren met een ketting en een boom, maar een groot rieten dak is te zwaar voor de ketting en de boom en dat vraagt dus om een andere aanpak. Al honderden jaren gebruikt men daarvoor hetzelfde werktuig. Het wordt in de meeste streken **bergwinde of berghaaf**, een soort van vijzel, genoemd. De berghaaf is een uniek resultaat van vakmanschap en tijd. Het kost meerdere dagen om zo'n berghaaf te maken.

Een oude 4-roeder (op onbekende locatie), zo genoemd omdat de hooiberg op vier staanders rust.

De werking van de "omgedraaide kurkentrekker" is eigenlijk heel simpel. De **kap** van een hooiberg is beweegbaar bevestigd aan de **roeden** (= de staande palen van de hooiberg). De wijze waarop dit is bevestigd varieert eigenlijk per regio. In de Betuwe en op de Veluwe en op veel andere

plaatsen gaat dat met een **vit**, een ijzeren pen die in een gat steekt aan de binnenkant van de roede en een half ovaal van ijzer met schakels, **de beugel of haak**. Deze beugel hangt aan de vit en is met schakels verbonden aan ogen in de **lanen** (= de horizontale buitenste balken van de kap). Zo hangt de kap compleet bewegelijk aan de roeden. De beugel kan overigens zowel aan de binnenkant als aan de buitenkant van de berg hangen.

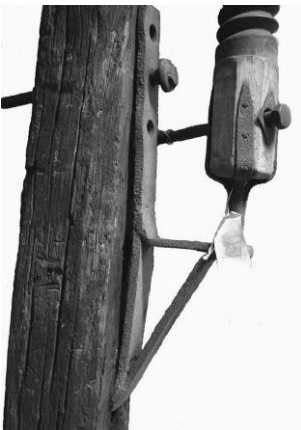

De 'omgedraaide kurkentrekker'.

De beugel of haak.

De werking van de berghaaf komt erop neer dat men per roede de daar elkaar ontmoetende twee lanen steeds één gat omhoog krikkt. En dat doet men dan de "berg rond". De beugels worden bij het omhoog krikken ontlast. De beugeldragende vit kan uit het gat gehaald worden en vervolgens een gat hoger geprikt. De beugel wordt er weer aangehaakt. De "kurkentrekker" zelf wordt met een 'stoeltje' gesteund (*zie foto hiernaast*). De **stoel** is een stuk ijzer met aan de ene kant twee uitsteeksels die passen in de gaten van de roede. Aan de andere kant steekt een driehoek uit, met de korte kant boven. Hierin zit een holte. De onderkant van de "kurkentrekker" rust met een ijzeren punt in de holte aan de stoel. De "kurkentrekker" loopt via een gat met een passende winding door het **juk**.

Het juk wordt klemgezet onder beide lanen. Het draaien van de kurkentrekker drukt het juk omhoog en dus ook de lanen en daarmee ook de kap. Overigens is het laten zakken van de kap ook weer een klus die veel energie vergt, en dus heeft in sommige streken de boer hier ook weer een passende oplossing voor: het laattouw. Dat wordt aan een

bergijzer bevestigd en dan enkele keren om de laan gedraaid. Het dragende bergijzer wordt uit de roede getrokken en met het laattouw kan dan door het touw te laten vieren de laan een stukje zakken.

De berghaaf is een honderden jaren oude uitvinding die uniek is door zijn eenvoud, maar ook uniek in de wereld. Met het verdwijnen van de hooibergen dreigt ook dit bijzondere stukje gereedschap te verdwijnen. De vereniging Oud-Scherpenzeel is daarom trots dat wij niet alleen in het bezit zijn van een aantal berghafen, maar ook de werking nu kunnen demonstreren.

Daarnaast is het vermeldenswaardig dat wij ook in het bezit zijn van het gereedschap om zo'n berghaaf te kunnen produceren. Dit gereedschap bestaat uit twee delen: een soort overmaats houten snijblok om de "kurkentrekker" zelf te kunnen voorzien van draad en een houten draadtap die het juk kan voorzien van een draad (een winding).

Het snijblok.

Detail van het snij-ijzer.

De draadtap.

NB Mocht u bij het zien van de foto's schrikken van de houtwormgaatjes in dit gereedschap, wees niet bevreesd, want het hout is ondertussen tegen houtworm behandeld!

Mocht u geïnteresseerd zijn en de berghaaf eens willen bekijken: hij blijft voorlopig staan in de garage, en zoals u weet zijn wij elke dinsdagavond open!

Piet Valkenburg,

met dank aan het Nederlands Hooiberg Museum, (www.hooiberg.info).

BELASTINGEN ANNO 1627

De boerderij Dashorst aan het eind van de Dashorsterweg ligt grotendeels onder Woudenberg. Een grote boerderij in de tijd van ons verhaal. Er lag ca. 38 hectare grond in Woudenberg en ruim 11 hectare onder Scherpenzeel. Het Scherpenzeelse deel lag ten noorden van het huidige kruispunt Kolfshoterdijk/Dashorsterweg en heette Het Goor. De boer op Dashorst was geen eigenaar. Hij pachtte de boerderij van het Mariënhofklooster in Amersfoort. In zo'n pachtcontract stonden afspraken over wie welke belasting moest betalen. Meestal was de boer het haasje.

Hoe het balletje is gaan rollen is niet bekend, maar men komt er achter dat de boer van Dashorst geen belasting betaalde over het Scherpenzeelse deel van de grond. Het woord belasting drukt al heel mooi uit hoe men het ervoer, als een *belasting*. Het oude woord is zo mogelijk nog treffender: *ongeld*. Prachtig woord, maar nu terug naar Dashorst.

In Scherpenzeel worden drie krasse knarren gezocht, tussen de 60 en 70 jaar. Het zijn Cornelis Jansz Wildeman, Gerrit Gijsbertsz, de boer van Groot Schaik en Jan Cornelisz. Allemaal verklaren zij Het Goor te kennen en nog nooit gehoord te hebben dat er ongelden voor werden betaald, ook niet van hun vader. Jan Petersz wordt er bij geroepen. Hij heeft als knecht Het Goor meerdere keren moeten ploegen. Op een keer had de boer van Dashorst, Thonis Geurtsz, gezegd dat hij daar een boerderij wilde bouwen, want dan hoefde hij geen belasting te betalen. Thonis kon niet weten dat er later inderdaad een boerderij is gebouwd. Omstreeks 1820 werd de boerderij Het Goor gebouwd, later en nu nog bekend onder de naam Oud Siberiën (Dashorsterweg 12).

Nadat duidelijk is geworden dat Thonis Geurtsz en zijn vader nooit betaalden en dat nu zijn zoon en opvolger Jacob Thonisz ook niet van plan is te betalen, kijkt men rond in de omgeving. Zijn er andere boerderijen met grond zowel in Utrecht als in Gelderland? En betalen zij? Er worden drie voorbeelden gevonden: Snorrenhoef, Droffelaar en Hardeveld in de buurtschap Snorrenhoef (aan de Postweg bij Achterveld) en de boerderij Glinthorst op De Glind. Het blijkt dat de boeren netjes hun ongelden afdragen, zowel aan Gelderland als aan Utrecht.

Er zit niets anders op: Jacob Thonisz moet er ook aan geloven. Het hele onderzoek duurt zes jaar en in 1627 komt de uitspraak: hij moet jaarlijks 9 gulden ongeld betalen. Zodra hij dat doet krijgt hij zijn paard terug. Die had men hem alvast afgenomen als onderpand.

Bron: Archief Eemland; Toegang 0001.02; Superintendenten belast met het beheer van de voormalige kloostergoederen, nr. 3498.

Het Goor lag op de Kadastrale Atlas Scherpenzeel 1832 op sectie A nr. 1-13, grootte 11.23.70 ha.

VERKIEZING GELDERS BOERENERF 2012

Begin september 2012 heeft Oud-Scherpenzeel boerderij "De Grootte Veen" in Putten aangemeld voor deelname aan de verkiezing. Circa 25 aanmeldingen zijn binnengekomen, daarvan zijn 15 projecten genomineerd voor verdere selectie. Uit deze vijftien erven zijn door een publieksjury drie erven genomineerd. Uit deze drie boerenerven is door de vakjury de winnaar gekozen.

En de winnaar is: Het door Oud Scherpenzeel aangemelde boerenerf "De Grootte Veen"

Johan Lagerweij kende de boerderij al in detail, Jaap Smit heeft de presentatie aanmelding verzorgd.

In het volgende nummer van Oud-Scherpenzeel zal meer uitgebreid op dit erf worden ingegaan, mede in verband met

de verkiezing van de landelijke boerderij van het jaar 2013 in het kader van 'Het jaar van de boerderij 2013'.

✂-----✂-----✂-----✂-----✂

Ondergetekende, Dhr./ Mevr.: _____

Straat en huisnummer: _____

Postcode + woonplaats: _____

E-mailadres: _____

geeft zich op als lid van de Vereniging "Oud-Scherpenzeel" tegen een contributie van € 15,00 per jaar.

Handtekening: _____

Colofon

- Voorzitter : W. Schimmel
Holevoetplein 280, 3925 CA Tel. 033.2772657
- Vice-voorzitter : Mevr. M.G. de Wijs-Koning
Industrielaan 36 3925 BE werkgroep documentatie
Tel. 033.2771409
- Secretaris en : Mevr. J.E. Schuur
2° Penningmeester Roeterskamp 2e 3925 WC Tel. 033.2588677
- Penningmeester : H.J. Beulenkamp
Kostverloren 3, 3925 TW Tel. 033.2772403
- Archivaris : P. Valkenburg Tel. 0318.540124
- Ledenadministr. : J. Roelofsen
Broekerlaan 23 3925 ET Tel. 033.2772539
- Leden : W. van den Berg
Stationsweg 357a, 3925 CB Tel. 033.2772183
- : J. Smit
H. van Konijnenburglaan 4 3925 XB Tel. 033.2774995
- : M. Wassen
Kamillelaan 5, 3925 RG Tel. 033.2773320
- Postgironr. : 4073464 t.n.v. "Oud - Scherpenzeel" te Scherpenzeel.
- Homepage : www.oudscherpenzeel.nl
- Webmaster : M.A. Wigtman Tel. 033.2772973
- Contributie : De contributie bedraagt € 15,00 per jaar.
- Archief : Documentatiecentrum, Burg. Royaardslaan 5,
(in het Koetshuis). Geopend september t/m mei, elke
dinsdagavond van 19.00 uur - 21.00 uur.
Bovendien op dinsdagochtend en -middag na afspraak met
P. Valkenburg of mevr. M.G.de Wijs-Koning.
- Redactie : H.P. Schuurman
Vermeerlaan 39, 3925 XC Tel. 033.2773553

ISSN: 1573-5273

Foto: Piet Valkenburg.

*Bestuur en redactie wensen u
goede kerstdagen en
een voorspoedig 2013.*

